

РЕЗЮМЕТА

на рецензираните публикации на доц. Диана Кръстева Иванова, дм
във връзка с участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“

7.4.Обществено здраве (Социална медицина),

обявен в ДВ, бр. 96 от 19.11.2021 г.

I. Монографични издания

1. **Иванова Д.** Организационни аспекти на болничното лечение при пациенти с остър миокарден инфаркт. Централна медицинска библиотека, МУ – София, 2020, 210 с. ISBN 978-619-7491-22-7

1. Ivanova D. Organizational aspects of hospital treatment in patients with acute myocardial infarction. Central Medical Library, Medical University - Sofia, 2020, 210 p. ISBN 978-619-7491-22-7

Сърдечно-съдовите заболявания продължават да са основна социално значима група заболявания в съвременния свят. Тяхната превенция, диагностика и лечение са ежедневно предизвикателство за здравните работници, здравната и социалната система на много страни, в това число и в България. Кардиологията е една от най-бързо развиващите се области на медицината. Сестринските грижи са неразделна и важна част от диагностично-лечебния процес при болните със сърдечно-съдови заболявания. Настоящият научен труд запълва една празнина в научните пособия, насочени към специалистите по здравни грижи в медицинската ни литература за момента. Монографичният труд акцентира върху най-важните моменти от действията на сестрата при обработката на този тип болни. Всички действия са описани с точност до педантичност и са добре илюстрирани, така че да послужат за наръчник на медицинската сестра в кардиологично отделение, интензивно кардиологично отделение и реанимация. В монографията се разглеждат организационните проблеми на здравните грижи при пациенти с остър миокарден инфаркт по време на болничното лечение. Акцент в проучването са рисковите фактори при пациентите с остър миокарден инфаркт, придружаващите заболявания и начина на живот. Организацията на болничния прием, бързината на диагностичния процес и адекватните грижи за пациентите с остър миокарден инфаркт са определящи за резултатите от болничното лечение.

Cardiovascular diseases continue to be a major socially significant group of diseases in the modern world. Their prevention, diagnosis and treatment are a daily challenge for health workers, the health and social system of many countries, including Bulgaria. Cardiology is one of the fastest growing fields of medicine. Nursing care is an integral and important part of the diagnostic and treatment process in patients with cardiovascular disease. The current scientific work fills a gap in the scientific aids aimed at health care professionals in our medical literature at the moment. The monograph focuses on the most important moments of the nurse's actions in the treatment of this type of patients. All actions are described to the last detail and are well illustrated so as to serve as a guide for the nurse in the cardiology department, intensive care unit and resuscitation. The monograph examines the organizational problems of health care in patients with acute myocardial infarction during hospital treatment.

The study focused on risk factors in patients with acute myocardial infarction, comorbidities, and lifestyle. The organization of the hospital admission, the speed of the diagnostic process and the adequate care for the patients with acute myocardial infarction are decisive for the results of the hospital treatment.

2. **Иванова Д.** Медико-социални фактори при пациенти с Ишемична болест на сърцето. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2021, 224 с. ISBN 978-954-07-5349-2

2. Ivanova D. Medico-social factors in patients with ischemic heart disease. University Publishing House "St. Kliment Ohridski", Sofia, 2021, 224 p. ISBN 978-954-07-5349-2

Монографията „Медико-социални фактори при пациенти с ишемична болест на сърцето“ разглежда задълбочено проблемите на пациентите с поставена диагноза ишемична болест на сърцето, което е възможност за повишаване на професионалната квалификация на медицинските сестри по отношение на грижите за пациентите със сърдечно-съдови заболявания и превенция на усложненията, които възникват в резултат на болестта. Монографията е особено актуална и значима и поради факта, че заболяването е на първо място като причина за смъртност в нашата страна и оказва съществено значение на продължителността и качеството на живот на пациентите и техните близки. Разгледани са различните изследвания за доказване на диагнозата, подробно е описана клиничната картина, възможностите за лечение, възможни усложнения, рисковите фактори и националните програми за профилактика на заболяването. Изяснени са патогенезата на артериосклерозата, медико-социалната характеристика на ишемичната болест на сърцето, възможностите за подобряване на състоянието на пациентите като се намалят или предотвратят рисковите фактори. В раздела собствено проучване са представени и анализирани резултати за заболяемостта по отношение на пол, възраст, стил на живот, рискови фактори, наследственост, проследяване на артериалното кръвно налягане, преживяемост на хипертонична криза, сезонност на заболяването. Специално внимание е отделено на появата, силата и мястото на възникване на болката. Изяснени са информираността на пациентите за рисковите фактори и усложнения, предпочитани източници на информация и преживени стресови ситуации и съпътстващи заболявания.

Разработена е специална Карта за проследяване състоянието на пациенти с Ишемична болест на сърцето, която би спомогнала да се подобри в значителна степен организацията и ефективността на медицинските и здравни грижи при ишемична болест на сърцето и подобряване на здравето на българското население.

The monograph "Medico-social factors in patients with ischemic heart disease" examines in depth the problems of patients diagnosed with ischemic heart disease, which is an opportunity to improve the professional skills of nurses in the care of patients with cardiovascular disease and prevention of complications that occur as a result of the disease. The monograph is especially relevant and significant due to the fact that the disease is primarily a cause of death in our country and is essential for the duration and quality of life of patients and their loved ones. The various tests to prove the diagnosis are discussed, the clinical picture, treatment options, possible complications, risk factors and national programs for disease prevention are described in detail. The pathogenesis of arteriosclerosis, the medical and social characteristics of ischemic heart disease, the possibilities for improving the condition of patients by reducing or preventing risk factors are clarified. In the section own research are presented and analyzed results for morbidity in terms of gender, age, lifestyle, risk factors, heredity, monitoring of blood pressure, survival of hypertensive crisis, seasonality of the disease. Special attention is paid to the appearance, strength and location of pain. Patients' awareness of risk factors and complications, preferred sources of information and experienced stressful situations and concomitant diseases have been clarified.

A special Card for monitoring the condition of patients with ischemic heart disease has been developed, which would help to significantly improve the organization and effectiveness of medical and health care in ischemic heart disease and improve the health of the Bulgarian population.

II. Университетски учебници

1. **Иванова Д.** Учебник по сестрински грижи - Планиране, подготовка и организация на изследвания на Сърдечносъдовата система. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2021, 175 с. ISBN 978-954-07-5172-6

1. Ivanova D. Textbook of nursing care - Planning, preparation and organization of research on the cardiovascular system. University Publishing House "St. Kliment Ohridski ", Sofia, 2021, 175 p. ISBN 978-954-07-5172-6

Кардиологията е една от най-бързо развиващите се области на медицината. Сърдечносъдовите заболявания продължават да са основна социално значима група заболявания в съвременния свят. Тяхната превенция, диагностика и лечение са ежедневно предизвикателство за професионалистите по здравни грижи, здравната и социалната система на много страни, в това число и в България. Сестринските грижи са неразделна и важна част от диагностично-лечебния процес при болните със сърдечно-съдови заболявания. Настоящата разработка отразява новите тенденции на сестринските грижи при тази голяма група болни и запълва една празнина в научните пособия в научните пособия, насочени към специалистите по здравни грижи в медицинската ни литература за момента. Учебникът акцентира върху най-важните моменти от действията на медицинската сестрата при подготовката на този тип болни – планиране и организация на изследвания на сърдечносъдовата система.

Изработените технически фишове обхващат всички грижи, манипулации, дейности, процедури, изследвания и интервенции, които медицинските сестри извършват за пациентите със сърдечно-съдови заболявания в рамките на болничния им престой. Формулировката на сестринската техника е ясна, точна и конкретна, като се основава на съвременните теоретични и технически постижения на науката. Така структурираните технически фишове могат да бъдат използвани, от една страна, за обучение на студентите от специалност „Медицинска сестра“, и от друга – да послужат като критерии и показатели за качество на грижите при тези пациенти.

Cardiology is one of the fastest growing fields of medicine. Cardiovascular diseases continue to be a major socially significant group of diseases in the modern world. Their prevention, diagnosis and treatment are a daily challenge for health care professionals, the health and social system of many countries, including Bulgaria. Nursing care is an integral and important part of the diagnostic and treatment process in patients with cardiovascular disease. The present study reflects the new trends in nursing care in this large group of patients and fills a gap in the scientific aids in the scientific aids aimed at health care professionals in our medical literature at the moment. Nursing care is an integral and important part of the diagnostic and treatment process in patients with cardiovascular disease. The present study reflects the new trends in nursing care in this large group of patients and fills a gap in the scientific aids in the scientific aids aimed at health care professionals in our medical literature at the moment. The textbook focuses on the most important moments of the nurse's actions in the preparation of this type of patients - planning and organizing research on the cardiovascular system.

The prepared technical slips cover all care, manipulations, activities, procedures, tests and interventions that nurses perform for patients with cardiovascular diseases during their hospital stay. The formulation of nursing technique is clear, precise and specific, based on modern theoretical and technical achievements of science. Thus structured technical slips can be used, on the one hand, for training students in the specialty "Nurse", and on the other - to serve as criteria and indicators for the quality of care for these patients.

2. **Иванова Д.** Учебник по сестрински грижи – Теоретични аспекти на обучението по сестрински грижи. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2021, 152 с. ISBN 978-954-07-5308-9

2. **Ivanova D.** Textbook of nursing care - Theoretical aspects of training in nursing care. University Publishing House "St. Kliment Ohridski", Sofia, 2021, 152 p. ISBN 978-954-07-5308-9

Медицинските сестри са най-голямата професионална група в рамките на здравеопазната система. Обхватът на сестринската практика се променя динамично в отговор на здравните потребности и изисква развитие на нови познания и технологии, които да гарантират обезпечаване на по-добри здравни резултати. Настоящата разработка отразява теоретичните аспекти на обучението по сестрински грижи което е насочено към усвояване на знания и умения за професионално наблюдение и оценка на потребностите от грижи на здрави и болни хора. Чрез изучаване на теоретичните аспекти на сестринството се формират умения за планиране и оказване на сестрински грижи по време на болест и възстановяване, обхващайки физическите, психическите и социалните аспекти на живота, по начин по който те влияят на здравето, болестта, инвалидността и смъртта. Промените в обучението на медицинските сестри през последните години са насочени към изучаване на теоретичните основи на сестринската професия, която се основава на концептуални модели за грижи с теоретичен характер.

Медицинската сестра е специалистът, който притежава знания и умения, носи отговорност за процеса на грижите и проявява милосърдие. Сестрата е уникална обществено активна личност, която усъвършенства непрекъснато своите професионални, психологически и духовни качества, за да осигури оптимални грижи за пациента.

Nurses are the largest professional group within the health care system. The scope of nursing practice is changing dynamically in response to health needs and requires the development of new knowledge and technologies to ensure better health outcomes. The present study reflects the theoretical aspects of nursing education, which is aimed at acquiring knowledge and skills for professional monitoring and assessment of care needs of healthy and sick people. By studying the theoretical aspects of nursing, skills are developed to plan and provide nursing care during illness and recovery, covering the physical, mental and social aspects of life in the way they affect health, illness, disability and death. Changes in the training of nurses in recent years are aimed at studying the theoretical foundations of the nursing profession, which is based on conceptual models of care of a theoretical nature.

The nurse is the specialist who has the knowledge and skills, is responsible for the care process and shows compassion. The nurse is a unique socially active person who constantly improves her professional, psychological and spiritual qualities to provide optimal care for the patient. Nursing is a dignified, useful and responsible profession that requires intelligence, physical, moral endurance and a lot of knowledge.

Публикации в периодични научни издания

1. **Иванова Д.** Идентифициране и контрол на основните рискови фактори при пациенти с исхемична болест на сърцето. Управление и образование, 2021, 17, №5, 48-51.

1. **Ivanova D.** Identification and control of main risk factors in patients with ischemic heart disease. Management and Education, 2021, 17, №5, 48-51.

Сърдечно-съдовите заболявания са хронични по своето протичане, твърде широко

разпространени и със сериозни медико-социални проблеми за решаване. Ишемичната болест на сърцето се развива, когато кръвоносните съдове, доставящи кръв на сърцето (артериите), се стеснят или запушат, поради което част от сърдечния мускул получава недостатъчно кислород. Вследствие на това нуждите на сърцето не могат да се задоволят и неговата функция се нарушава. Основните рискови фактори, които могат да доведат до Ишемична болест на сърцето са: артериална хипертония, отклонения в мастната обмяна, тютюнопушене, злоупотреба с алкохол, захарен диабет, затлъстяване, ниска физическа активност, психоемоционален стрес, нездравословно хранене, наследствена предразположеност и др. Контролът на рисковите фактори при Ишемична болест на сърцето и обучението на пациентите за промени в стила на живот са важна интегрална част от сестринските грижи, които могат да се адаптират според индивидуалния рисков профил на всеки пациент

Целта на настоящото проучване е да се идентифицират основните рискови фактори, свързани с храненето и стила на живот, физическата активност, при пациенти с Ишемична болест на сърцето и в рамките на сестринските грижи да се предложат комуникационни стратегии за вторична профилактика.

В проучването преобладават мъжете – 64,00 %, лицата с наднормено тегло – 59,00 %, захарен диабет – 73,00 % и хипертония – 84,00 %. Повечето пациенти – 62,00 % са пушачи, консумират ежедневно алкохол – 74,00 % и при 55,00 % консумацията на алкохол надхвърля 2 алкохолни единици. В проучването с диагноза ишемична болест на сърцето преобладават мъже - 64,00 %, наднормено тегло - 59,00 %, диабет - 73,00 % и хипертония - 84,00 %. Повечето пациенти - 62,00% са пушачи, консумират алкохол ежедневно - 74,00% и при 55,00% консумацията на алкохол надвишава 2 алкохолни единици.

Cardiovascular diseases are chronic in their course, very widespread and with serious medical and social problems to solve. Factors and conditions of a social nature mainly contribute to their appearance and spread. Ischemic heart disease develops when the blood vessels that supply blood to the heart (arteries) narrow or become blocked, causing part of the heart muscle to receive insufficient oxygen. As a result, the needs of the heart cannot be met and its function is impaired. The main risk factors that can lead to ischemic heart disease are: hypertension, abnormalities in fat metabolism, smoking, alcohol abuse, diabetes, obesity, low physical activity, psycho-emotional stress, unhealthy eating, and hereditary eating. Controlling risk factors for coronary heart disease and educating patients about lifestyle changes are an important part of nursing care, which can be adapted to each patient's individual risk profile. The aim of the present study is to identify the main risk factors related to diet and lifestyle, physical activity, in patients with ischemic heart disease and within nursing care to propose communication strategies for secondary prevention. The study diagnosed with ischemic heart disease was dominated by men - 64.00 %, overweight - 59.00 %, diabetes - 73.00 % and hypertension - 84.00%. Most patients - 62.00% are smokers, consume alcohol daily - 74.00 % and in 55.00% alcohol consumption exceeds 2 alcohol units.

2. **Иванова Д.** Оценка на болката при пациенти с остър коронарен синдром. Сестрински подход за грижи. Управление и образование, 2021,17, №5, 52-57.

2. **Ivanova D.** Pain assessment in patients with acute coronary syndrome. Nursing approach to care. Management and Education, 2021,17, №5, 52-57.

Остър коронарен синдром включва острата елевация на ST сегмента (ОМИ-STEMI), остър миокарден инфаркт без ST сегментна елевация (ОМИ-NONSTEMI) и нестабилната ангина пекторис. Остър коронарен синдром отразява подлежащата коронарна патология, най-често: руптура, тромбоза или възпаление. Сърдечно-съдовите заболявания имат определено медико-социално значение в съвременното ни общество. Редица

изследвания през последните години доказват, че настъпилите съществени промени от социален и икономически характер в обществото ни се отразяват на личното здраве на всеки един човек и водят до развитие на различни хронични заболявания. Острите коронарни синдроми представляват спектър от заболявания на коронарните артерии, при които кръвоснабдяването на миокарда е компрометирано. Размера на миокардната исхемия детерминира и размера на миокардната увреда, както и тежестта на патологията. Спектъра на заболяванията включва: нестабилната ангина пекторис, миокардият инфаркт с елевации и миокардият инфаркт без елевации. Проучването е осъществено чрез анонимно анкетно проучване на 100 пациента постъпили за лечение в интензивен сектор на Клиника по Кардиология в МБАЛ „Лозенец” – гр. София през 2019-2020 година. Резултатите от проучването показват, че болката се появява най-често внезапно, в покой, по-често през нощта. Болните я оприличават като силно стягане и притискане, наподобяващо смачкване на гърдите. Поради нейната интензивност и продължителност болните я характеризират като непоносима.

Acute coronary syndrome include acute ST segment elevation, acute myocardial infarction and unstable angina. Acute coronary syndrome reflects the underlying coronary pathology, most commonly, rupture, thrombosis or inflammation. Cardiovascular diseases have a certain medical and social importance in our modern society. Acute coronary syndromes include all clinical syndromes that are compatible with acute myocardial ischemia, which develops due to an imbalance between oxygen demand of the heart and the blood supply to it. Acute coronary syndromes represent a variety of disorders of the coronary artery in which blood flow to the myocardium is compromised. Size of the myocardial ischemia and determines the size of myocardial damage, as well as the severity of the pathology. Myocardial infarction is the main cause of death and disability worldwide. The purpose of the present study is to found a pattern between gender and age of patients with Acute Coronary Syndrome. The presence of arterial hypertension, time, location, intensity and duration of pain in these patients. The study was conducted through an anonymous survey of 100 patients admitted for treatment in the intensive care unit of the Clinic of Cardiology at Hospital "Lozenets" - Sofia in 2019-2020. The survey results suggest that pain occurs most often suddenly, at rest, more often at night. It is the type of angina pain but is even stronger - one of the most violent pains. Sick it looks like a strong tightening and squeezing, making them people of crushing chest and rarely thrust or combustion. Due to its intensity and duration sick characterize it as intolerable.

3. **Иванова Д.** Специални сестрински грижи при пациенти със стенокардия.

Сърдечно-съдови заболявания, 2021,1, 25-29.

3. **Ivanova D.** Specific nursing cares in patients with angina. Cardiovascular Diseases, 2021,1, 25-29.

Сърдечно-съдовите заболявания са водеща причина за заболяемост и смъртност. Стенокардията (стабилна и нестабилна) се предизвиква от наличието на атеросклеротична плака, разположена в някоя от коронарните артерии, изхранващи миокарда. Тази плака води до стесняване лумена на съда, в резултат на което до клетките на сърцето достигат по-малко кислород и хранителни вещества. Сестринските грижи при засегнатите пациенти се състоят в настаняване в подходяща добре проветрена стая, следене на соматичните показатели на всеки два часа, кислородолечение, осигуряване на подходящо за пациента положение в леглото – Фаулер, и на адекватни грижи за личната хигиена според състоянието на пациента, създаване на положителен емоционален тонус и ограничаване на неприятни изживявания. Целта на настоящото проучване е да се установи наличието на закономерност между пола, възрастта, придружаващи заболявания и емоционалното състояние на пациентите със стенокардия; наличието на артериална хипертония, времето, локализацията, интензитета и продължителността на болката при тези

пациенти. Материал и методи: Осъществено е анонимно анкетно проучване сред 100 пациенти, постъпили за лечение в интензивен сектор на Клиника по кардиология в МБАЛ „Лозенец“ – София, през 2019 и 2020 г. Резултати и обсъждане: Данните от проучването показват, че всички 100 пациенти, постъпили за лечение в интензивен сектор на Клиника по кардиология в МБАЛ „Лозенец“ през 2019 и 2020 г., са приети по Клинична пътека № 16 – диагностика и лечение на нестабилна форма на ангина пекторис/остър миокарден инфаркт без инвазивно изследване и/или интервенционално лечение. Продължителността на лечението по клиничната пътека е три дни, след което пациентите се изписват от интензивен сектор и се приемат за болнично лечение в Клиника по кардиология.

Cardiovascular disease is a leading cause of morbidity and mortality. Angina pectoris (stable and unstable) is caused by the presence of atherosclerotic plaque located in one of the coronary arteries feeding the myocardium. This plaque narrows the lumen of the vessel, as a result of which less oxygen and nutrients reach the heart cells. Nursing care for these patients consists of accommodation in a suitable well-ventilated room, monitoring of somatic parameters every two hours, oxygen therapy, providing a suitable position for the patient in bed – Fowler, providing adequate personal hygiene according to the patient's condition and creating positive emotional tone and limiting unpleasant experiences. The aim of the present study was to establish the presence of a pattern between gender, age, concomitant diseases and the emotional state of patients with angina. The presence of hypertension, time, location, intensity and duration of pain in these patients were explored. Material and methods: The study was conducted through an anonymous survey of 100 patients admitted for treatment in the intensive care unit of the Clinic of Cardiology at MHAТ „Lozenets“ – Sofia, in 2019 and 2020. Results and discussion. The data from the study shows that all patients – 100, receiving treatment in the intensive care unit of the Clinic of Cardiology at Lozenets Hospital in 2019 and 2020, were hospitalized under the Clinical Pathway No. 16 – diagnosis and treatment of unstable angina pectoris/acute myocardial infarction without invasive examination and/or interventional treatment. The duration of treatment in the clinical pathway is three days, after which patients are discharged from the intensive care unit and transferred for treatment in the Cardiology Clinic.

4. **Иванова Д.** Характеристика на рисковите фактори и алгоритъм на сестринските грижи при пациенти с артериална хипертония. Списание на Българската лига по хипертония, 2021, т. V, 9, 63-76.

4. **Ivanova D.** Characteristics of risk factors and algorithm of nursing care in patients with arterial hypertension. Periodical of the Bulgarian Hypertension League, 2021, vol. V, 9, 63-76.

Артериалната хипертония (АХ) е социално значимо заболяване. Към 2018 г. близо един милиард души, или приблизително 26% от възрастното население на света страдат от хипертония. По данни на Националния статистически институт болестите на кръвообращението, в това число и хипертоничната болест, са на първо място сред причините за смърт, съставлявайки 67% от всички смъртни случаи в България през 2018 г. Новите програми по сестрински грижи са насочени към създаване на условия за поставяне на акцента върху вземането на автономни решения от страна на медицинската сестра в съответствие с регламентираните законови отговорности. В рамките на болничния престой като елемент на сестринските грижи се осъществява индивидуална консултация за мотивиране на пациента за промяна на поведението и възприемане на някои здравословни практики. Медицинската сестра в рамките на нейните компетенции обучава пациента как да идентифицира собствените си модифицируеми рискови фактори, да формулира индивидуалните си цели за подобряване на телесната маса, диетата и двигателна активност, както и да придобие

конкретни умения за подобряване на хранителния режим и физическата активност и да набележи цели и стратегии за постигането им.

Целта на настоящото проучване е да се установят рисковите фактори, свързани с храненето и стила на живот, при пациенти с артериална хипертония и в рамките на сестринските грижи да се предложат комуникационни стратегии за вторична профилактика.

Материал и методи: Проведено е анонимно анкетно проучване на 100 пациенти – 64 мъже (средна възраст 67.7 ± 12.7 г.) и 36 жени (средна възраст 61.4 ± 16.8), хоспитализирани в Клиниката по кардиология на МБАЛ „Лозенец“ – София, за периода 2019-2020 г. Анкетната карта включва въпроси, касаещи придружаващи заболявания, хранителни навици и поведение, тютюнопушене, консумация на алкохол и степен на двигателна активност.

Резултати: Получените данни от анкетното проучване на пациентите с артериална хипертония по отношение на рисковите фактори, свързани с храненето и стила на живот, който те водят, и наличието на придружаващи заболявания показват, че значителна част от хоспитализираните консумират ежедневно алкохол (74%) и при повече от половината (55%) употребеното количество надхвърля 2 АЕ. Значителна част от анкетираните имат нездравословни хранителни навици. Близко половината (45%) предпочитат месо и колбаси, при 54% пърженето е основна кулинарна технология и 65% солят допълнително ястията си. Едва 2-9% от пациентите предпочитат пресните плодове и зеленчуци. Голяма част от анкетираните лица имат неправилен режим на хранене – 62% се хранят 2 пъти дневно, а 13% – веднъж на ден. Необходимо е да се подобри функционалния здравен статус на анкетираните пациенти, за да се редуцира риска от сърдечно-съдови заболявания. През последната година 46% от анкетираните са преживяли стрес, свързан със загуба на близък човек – смърт или развод, 25% са преживели стрес от промяна на работното място, 18% – други стресови ситуации.

Обсъждане: Проучването потвърждава значимата роля на наднорменото тегло, затлъстяването, тютюнопушенето, стреса като рискови фактори, които са в тясна корелация с артериалната хипертония. Едновременното присъствие на повече от един рисков фактор, както е при наблюдаваните лица, увеличава относителната тежест на риска от ССЗ – факт, потвърден при големи епидемиологични проучвания в САЩ. При значителен брой от наблюдаваните пациенти е установено наднормено тегло и затлъстяване, нарушен глюкозен толеранс. Данните от международни проучвания показват, че около 25% от възрастното население в развитите страни страда от артериална хипертония (АХ), като епидемиологичната прогноза сочи тенденция за увеличаване до 29% през 2025 г. Хипертониците в България вече са над 1 750 000 и вероятно има още около 500 000, които все още не са диагностицирани или са с неясни клинични симптоми за АХ. Като интегрална част от сестринските грижи пациентите с АХ по време на хоспитализацията им се обучават как да придобият познания, поведенчески умения и самоотговорност. Според индивидуалните потребности на болните медицинската сестра изготвя хранителен режим и ги обучава относно кулинарната обработка на храната и необходимостта от поне 30-минутни аеробни упражнения с умерен интензитет (ходене, плуване, колоездене и др.) 5-7 дни седмично.

Arterial hypertension is a socially significant disease. By 2018, nearly one billion people, or approximately 26% of the world's adult population, have suffered from hypertension. According to the National Statistical Institute, circulatory diseases, including hypertension, are in the first place among the causes of death – they are 67% of all deaths in Bulgaria in 2018. The recent nursing care programs are aimed at creating conditions for the emphasis on autonomous decision-making by the nurse in accordance with the regulated

legal responsibilities. During the hospital stay as an element of nursing care, an individual consultation is carried out to motivate the patient to change their behaviour and adopt certain health practices. The nurse within her competencies teaches the patient how to identify their own modifiable risk factors, to formulate individual goals for improving body weight, diet and physical activity, as well as to acquire specific skills to improve diet and physical activity and to set goals. and strategies for achieving them.

The aim of the present study was to identify dietary and lifestyle risk factors in patients with hypertension and to propose communication strategies for secondary prevention in nursing care.

Material and methods: An anonymous survey was conducted on 100 patients – 64 men (mean age 67.7 ± 12.7 years) and 36 women (mean age 61.4 ± 16.8), hospitalized in the Cardiology Clinic of MHAT „Lozenets“ – Sofia, for the period 2019-2020. The questionnaire includes questions concerning concomitant diseases, eating habits and behaviour, smoking, alcohol consumption and degree of physical activity.

Results: The data obtained from the survey of patients with hypertension in terms of risk factors related to diet and lifestyle and the presence of concomitant diseases show that a significant proportion of hospitalized patients consume alcohol daily (74%) and more of half (55%) the amount consumed exceeds 2 AU. A significant part of the respondents have unhealthy eating habits. Nearly half (45%) prefer meat and sausages, with 54% frying is a basic culinary technology and 65% additionally salt their dishes. Only 2-9% of patients have a preference for fresh fruits and vegetables. Most of the respondents have an improper diet – 62% eat twice a day and 13% – once a day. It is necessary to improve the functional health status of the interviewed patients in order to reduce the risk of cardiovascular diseases. In the last year, 46% of respondents have experienced stress related to the loss of a loved one – death or divorce, 25% have experienced stress from a change of workplace, 18% have experienced other stressful situations.

Discussion: The study confirms the significant role of overweight, obesity, smoking, stress as risk factors that are closely correlated with hypertension. The concomitant presence of more than one risk factor, as in the observed patients, increases the relative severity of CVD risk, a fact confirmed in large epidemiological studies in the United States. Overweight and obesity, impaired glucose tolerance were found in a significant number of subjects. Data from international studies show that about 25% of the adult population in developed countries suffers from hypertension (AH), with the epidemiological forecast showing an upward trend to 29% in 2025. Hypertensives in Bulgaria are already over 1 750 000 and there are probably about 500 000 who have not yet been diagnosed or have unclear clinical symptoms of AH. As an integral part of nursing care, patients with high blood pressure are taught during hospitalization how to acquire knowledge, behavioural skills and self-responsibility. According to the individual needs of the patients, the nurse prepares a diet and teaches patients about the culinary processing of food and teaches hypertensives how to participate in at least 30 minutes of aerobic exercise with moderate intensity (walking, swimming, cycling, etc.), 5-7 days per week.

5. **Иванова Д.** Потребност от обучение за грижи в домашни условия на пациенти след сърдечна операция, *Сърдечно-съдови заболявания*, 2021,1, 30-35.

5. **Ivanova D.** Need for home care training for patients after heart surgery, *Cardiovascular Diseases*, 2021,1, 30-35.

Следоперативният период при пациенти, на които е проведена сърдечна операция изисква добра подготовка на пациента и неговото активно участие в лечебния процес, който продължава и в домашни условия. Следоперативният период включва времето от извършването на операцията до изписването на пациента от лечебното заведение. Следоперативните грижи се извършват основно по време на хоспитализацията, но

наблюдението на пациента и грижите за неговото пълно възстановяване продължават и след изписването от болничното отделение. Основна цел на следоперативния период е профилактика и лечение на болковия синдром, провеждане на инфузионна терапия, адекватно хранене, грижи за оперативната рана, при необходимост борба с инфекцията. За да бъде напълно възстановен капацитетът на пациента е необходимо провеждането на рехабилитация, която има за цел възстановяване на физическите, психологическите, и социално-икономическите функции на пациента. В този рехабилитационен процес е важно да се определи мястото и значението на сестринските грижи. Постигането на добри резултати в следоперативния период е възможно при провеждането на сестринска оценка за потребностите от грижи, изработването на план за грижи и неговото реализиране. Ролята на медицинската сестра е преди всичко свързана с информиране на пациента относно рисковите фактори и подпомагането му за подобряване на качеството на живот. След хоспитализацията е важно при грижите в дома на пациента да участва активно медицинска сестра, притежаваща съответната професионална квалификация.

Целта на настоящото проучване е да се установи потребността на пациентите от обучение за грижи след сърдечна операция в домашни условия, тяхната самооценка по отношение на адаптацията и информираността им и потребностите от грижи след хоспитализацията.

Материал и методи: Разработена е анкетна карта и е проведено анонимно анкетно проучване на 100 пациенти, които са хоспитализирани за сърдечна хирургическа интервенция в МБАЛ „Лозенец“ - София. Анкетиранието е осъществено преди изписването им от лечебното заведение през периода 2019 – 2020 г. При провеждане на анкетиранието на пациентите са включени студентите от специалност „медицинска сестра“ при МФ на СУ „Кл.Охридски“.

Резултати: Според получените данни, в анкетното проучване са включени 60,00% мъже и 40,00% жени, на които е проведено хирургично лечение в Клиниката по Кардиохирургия на МБАЛ „Лозенец“ - София. Средната възраст на анкетираниите мъже е 64 години, а на жените – 59 години. Тези резултати показват, че пациентите са почти по равно и при двата пола, като мъжете преобладават в сравнение с жените. Отговорите на пациентите по отношение на информираността на пациентите относно рисковете и усложненията показват, че близо половината от анкетираниите не са информирани по отношение на рисковете и усложненията в следоперативния период. Тези резултати определено показват необходимостта от обучение за да бъдат пациентите по-подробно и обстойно информирани по отношение на следоперативния период при сърдечна операция. Пациентите трудно се адаптират към режима, който се изисква да спазват по време на следоперативния период. Само една четвърт от анкетираниите пациенти посочват, че са напълно информирани относно грижите, които те трябва да извършват в домашни условия. В домашната среща има твърде много рискови фактори за пациента след сърдечна операция и той трябва да бъде добре подготвен за да се справя с ежедневните дейности без да нарушава лечебния процес и процеса на рехабилитация. Почти всички пациенти приемат идеята за консултация и грижи от медицинска сестра в домашни условия.

Обсъждане: Направеното проучване потвърждава потребността от обучение за грижи в домашни условия на пациенти след сърдечна операция и значимата роля на медицинските сестри в този процес. Здравният специалист обучава и подпомага пациента да придобие нови умения за самостоятелен и достоен живот по време на лечението и след това. Важен елемент от обучението трябва да бъдат различни ситуации, при които пациентът да бъде обучен по отношение на решенията, които трябва да вземе и по отношение на поведението и грижите, които трябва да се спазват за да не се допускат усложнения от различен характер. Пациентите се адаптират

трудно към режима, който е необходимо да спазват след сърдечна операция. У пациента трябва да се изгради положителна нагласа за да мобилизира и насочи усилията си към правилно провеждане на възстановяването.

The postoperative period in patients who have undergone heart surgery requires good preparation of the patient and his active participation in the treatment process, which continues at home. The postoperative period includes the time from the operation to the discharge of the patient from the hospital. Postoperative care is performed mainly during hospitalization, but the observation of the patient and care for his full recovery continue after discharge from the hospital ward. The main goal of the postoperative period is prevention and treatment of the pain syndrome, infusion therapy, adequate nutrition, care for the surgical wound, if necessary, fight the infection. In order to fully restore the patient's capacity, it is necessary to conduct rehabilitation, which aims to restore the physical, psychological and socio-economic functions of the patient. In this rehabilitation process, it is important to determine the place and importance of nursing care. Achieving good results in the postoperative period is possible by conducting a nursing assessment of care needs, developing a care plan and its implementation. The role of the nurse is primarily related to informing the patient about the risk factors and helping him to improve the quality of life. After hospitalization, it is important that a nurse with the appropriate professional qualification is actively involved in the care of the patient's home.

The aim of the present study was to identify patients' need for training for care after cardiac surgery at home, their self-assessment in terms of adaptation and awareness, and the need for care after hospitalization.

Material and methods: A questionnaire was developed and an anonymous survey of 100 patients who were hospitalized for cardiac surgery at the Hospital "Lozenets" - Sofia. The survey was conducted before their discharge from the hospital in the period 2019 - 2020. In conducting the survey of patients included students majoring in "nurse" at the Faculty of Medicine, Sofia University "St. Kliment Ohridski".

Results: According to the data obtained, the survey included 60.00% of men and 40.00% of women who underwent surgical treatment at the Clinic of Cardiac Surgery of Hospital "Lozenets" - Sofia. The average age of the surveyed men is 64 years, and of women - 59 years. These results show that patients are almost equal in both sexes, with men predominating over women. Patients' responses regarding patients' awareness of the risks and complications show that nearly half of the respondents were not informed about the risks and complications in the postoperative period. These results clearly indicate the need for training to inform patients in more detail and detail about the postoperative period in cardiac surgery. Patients find it difficult to adapt to the regimen that they are required to follow during the postoperative period. Only a quarter of the respondents indicated that they were fully informed about the care they had to take at home. At home, there are too many risk factors for the patient after heart surgery and he must be well prepared to cope with daily activities without disrupting the healing process and the rehabilitation process. Almost all patients accept the idea of consultation and care from a nurse at home.

Discussion: The study confirms the need for training in home care for patients after heart surgery and the important role of nurses in this process. The health professional trains and helps the patient to acquire new skills for independent and dignified life during the treatment and after. An important element of training should be the different situations in which the patient is trained in the decisions he has to make and in the behaviors and care that must be followed to avoid complications of a different nature. Patients find it difficult to adapt to the regimen they need to follow after heart surgery. The patient must have a positive attitude in order to mobilize and direct his efforts towards the proper conduct of the recovery.

6. **Иванова Д.** Необходимост от електронно обезпечаване на сестринските грижи при пациенти с остър миокарден инфаркт, *Сърдечно-съдови заболявания*, 2021, 1, 36-42.

6. **Ivanova D.** Need for electronic nursing care in patients with acute myocardial infarction, *Cardiovascular Diseases*, 2021, 1, 36-42.

Основните професионални дейности на медицинските сестри са насочени към грижите за пациента и извършване на назначените от лекаря изследвания и лекарствена терапия, но едновременно с това е необходимо определена информация за пациента да се регистрира, да се изпраща, както и да се съхранява. При съществуващата организация на работа медицинските сестри отделят значително време на дежурство за попълване на болнична документация. Създаването на организация на здравните грижи в болничните структури, която да отговаря на съвременните изисквания е невъзможно без въвеждането на информационни системи в работата на сестринския персонал. Миокардният инфаркт е главната причина за смърт и инвалидизация по целия свят. Инфарктът на миокарда представлява исхемична некроза, т.е. - загиване на част от тъканта на сърдечния мускул поради недостатъчното му снабдяване с кръв и кислород. Болните с пресен миокарден инфаркт подлежат на спешна хоспитализация. В интензивното отделение болните са на строг постелен режим. Организацията на сестринските грижи и планирането на дейностите от медицинската сестра са съществен елемент от ефективното и качествено болнично лечение. Осигуряването на качествени сестрински грижи за пациентите с поставена диагноза Остър миокарден инфаркт е възможно да бъде осъществено в съвременните болнични структури чрез електронно обезпечаване на сестринските грижи чрез което да се въведат основните етапи на грижите за тези пациенти: спешност, интензивност, оперативна интервенция и терапевтични грижи и показатели за състоянието на пациентите. Поради спецификата на заболяването спешните и интензивни грижи за тези пациенти трябва да се осъществяват на базата на индивидуален подход за грижи за да се осигури професионалното изпълнение на лекарските назначения и терапевтично лечение.

Целта на настоящото проучване е да се установи необходимостта от електронно обезпечаване на сестринските грижи при пациенти с Остър миокарден инфаркт при съществуващата организация на работа в болничните заведения, както и възможността за изработване на индивидуален план за сестрински грижи при тези пациенти.

Материал и методи: Проведено е анонимно анкетно проучване на 70 медицински сестри - 50 медицински сестри работещи в интензивен сектор на Клиника по Кардиология на МБАЛ „Лозенец“- София и на 20 медицински сестри в интензивен сектор на Клиника по Кардиология от МБАЛ „Благодиевград“, извършващи грижи за пациенти с Остър миокарден инфаркт през 2020 г.

Резултати: Изучаването на възможностите и условията свързани с въвеждането на информационна система при документирането на извършените дейности от медицинските сестри при пациенти с Остър миокарден инфаркт разкрива основни проблеми, които трябва да бъдат разрешени. Интензивната терапия е непрекъснат, динамичен лечебен процес, при който своевременното, незабавно, правилно и точно реагиране на промените в състоянието на болния е от изключителна важност и значение за успешния резултат. Непрекъснатото наблюдение на пациентите с ОМИ е едно от най-важните условия за качество на грижите при тези пациенти. Получените данни показват, че медицинските сестри отделят над 1 час от времето на дежурство за попълване и писане в медицинската документация. съществуващата организация само отчасти позволява да се осъществи изработване на план за сестрински грижи при пациентите с ОМИ.

Обсъждане: Професионалната отговорност на медицинските сестри трябва да бъде обвързана с конкретна организация и механизми за да се гарантира определено качество на грижите в болничните структури или в различните направления, като интензивните грижи. Те се отличават със спешност, натовареност и вземане на професионални решения, което изисква ефективна организация и адекватен мениджмънт. Интензивните грижи за пациентите с Остър миокарден инфаркт трябва да се осъществяват на базата на индивидуален подход за грижи за да се осигури професионалното изпълнение на лекарските назначения и терапевтично лечение. Според медицинските сестри работещи с пациенти с ОМИ, съществуващата организация на сестринските грижи „отчасти” позволява спешното обслужване на пациентите с поставена диагноза остър миокарден инфаркт, а непрекъснато наблюдение на показателите е осигурено според повече от половината анкетирани медицински сестри. Независимо, че съвременните болници предлагат на пациентите скъпи медицински дейности, като методите на инвазивната кардиология, трябва да се отбележи, че организацията на сестринските грижи не е претърпяла съответните промени за да е адекватна на новите изисквания. Ефективният модел за грижи изисква да има планиране на грижите, извършване на грижите и документиране на резултатите.

The main professional activities of nurses are focused on caring for the patient and performing the tests and drug therapy prescribed by the doctor, but at the same time it is necessary to register, send and store certain information about the patient. With the existing organization of work, nurses spend a significant amount of time on duty to fill in hospital records. The creation of an organization of health care in hospital structures that meets modern requirements is impossible without the introduction of information systems in the work of nursing staff. Myocardial infarction is the leading cause of death and disability worldwide. Myocardial infarction is ischemic necrosis - loss of part of the tissue of the heart muscle due to its insufficient supply of blood and oxygen. Patients with a recent myocardial infarction are subject to emergency hospitalization. In the intensive care unit the patients are on a strict bed rest. The organization of nursing care and the planning of activities by the nurse are an essential element of effective and quality hospital treatment. Providing quality nursing care for patients diagnosed with Acute myocardial infarction can be done in modern hospital structures by electronic provision of nursing care to introduce the main stages of care for these patients: emergency, intensity, surgery and therapeutic care. and patient status indicators. The specifics of the disease emergency and intensive care for these patients should be carried out on the basis of an individual approach to care to ensure the professional implementation of medical appointments and therapeutic treatment.

The aim of the present study is to establish the need for electronic provision of nursing care for patients with acute myocardial infarction in the existing organization of work in hospitals, as well as the possibility of developing an individual plan for nursing care in these patients.

Material and methods: An anonymous survey of 70 nurses - 50 nurses working in the intensive care unit of the Clinic of Cardiology at Hospital "Lozenets" - Sofia and 20 nurses in the intensive care unit of the Clinic of Cardiology from Hospital "Blagoevgrad", caring for patients with Acute myocardial infarction in 2020.

Results: The study of the possibilities and conditions related to the introduction of an information system in the documentation of the activities performed by the nurses in patients with acute myocardial infarction reveals the main problems that need to be solved. Intensive care is a continuous, dynamic healing process in which the timely, immediate, correct and accurate response to changes in the patient's condition is of utmost importance and significance for a successful outcome. Continuous monitoring of patients with AMI is one of the most important conditions for the quality of care in these patients. The data obtained

show that the nurses spend more than 1 hour on duty to fill in and write in the medical records. The existing organization only partially allows the development of a nursing care plan for patients with AMI.

Discussion: The professional responsibility of nurses must be linked to a specific organization and mechanisms to ensure a certain quality of care in hospital structures or in various areas, such as intensive care. They are characterized by urgency, workload and professional decision-making, which requires effective organization and adequate management. Intensive care for patients with acute myocardial infarction should be based on an individualized approach to care to ensure the professional performance of medical appointments and therapeutic treatment. According to nurses working with AMI patients, the existing organization of nursing care "partially" allows emergency care for patients diagnosed with acute myocardial infarction, and continuous monitoring of indicators is provided according to more than half of the surveyed nurses. Although modern hospitals offer patients expensive medical activities, such as the methods of invasive cardiology, it should be noted that the organization of nursing care has not undergone the appropriate changes to be adequate to the new requirements. An effective care model requires care planning, care delivery, and documentation of results.

7. **Иванова Д.** Удовлетвореност на студентите от специалност „Медицинска сестра“ от практическото обучение, Сестринско дело, 2021, 1, 3-6.

7. **Ivanova D.** Satisfaction of students in specialty "Nurse" of practical training, Information for nursing staff, 2021, 1, 3-6.

По време на практическите занятия на студентите от специалност „Медицинска сестра“ се формират умения за самостоятелно и творческо мислене, за решаване на конкретни ситуации и проблеми. Обучението им има за цел не само предоставянето на определен обем от знания и изграждането на професионални умения, но особено важен елемент е да се формира професионално поведение, което да показва отговорността на студента по отношение на вземането на професионални решения.

Целта на настоящото проучване е да се установи удовлетвореността на студентите от специалност „Медицинска сестра“ от практическото обучение в УБ „Лозенец“.

Материал и методи: Проведено е анонимно анкетно проучване на студентите от специалността „Медицинска сестра“ при Медицински факултет на СУ „Св.Кл. Охридски“ през 2019 г. Анкетирането е извършено след приключване на учебните упражнения на студентите.

Резултати и обсъждане: Студентите показват отговорно отношение към практическото им обучение и критичност към техническите си умения. С нарастване на курса на обучение се увеличава увереността на бъдещите медицински специалисти в професионалните им знания и умения.

During the practical classes of the students - specialty "Nurse" skills for independent and creative thinking, solving specific situations and problems are formed. Their training aims not only in providing a certain amount of knowledge and building professional skills, but it is particularly important to form professional behavior that demonstrates the student's responsibility for professional solutions.

The aim of this study is to identify the satisfaction of students in the specialty "Nurse" from the practical training at University Hospital "Lozenets".

Material and methods: Anonymous questionnaire was conducted for the students in the specialty "Nursing" at the Faculty of Medicine, Sofia University „St. Kliment Ohridski“ in 2019. The questionnaire was conducted after the completion of the students' classroom exercises.

Results and discussion: Students show a responsible attitude to their practical training

and criticism of their technical skills. Increasing the course of training increases the confidence of future medical professionals in their professional knowledge and skills.

8. **Иванова Д.** Специални сестрински грижи и адаптация на пациентите след сърдечна операция, Сестринско дело, 2021, 1, 31-34.

8. **Ivanova D.** Special nursing care and adaptation of patients after heart surgery, Information for nursing staff, 2021, 1, 31-34.

Следоперативният период при пациенти, на които е проведена сърдечна операция изисква добра подготовка на пациента и неговото активно участие в лечебния процес, който продължава и в домашни условия. От съществено значение е адаптацията на пациента, както и способността му да се справя с ежедневието на живот. Постигането на добри резултати в следоперативния период е възможно при провеждането на сестринска оценка за потребностите от грижи, изработването на план за грижи и неговото реализиране. Участието на медицинската сестра в този процес, гарантира превенция на усложненията и възстановяване на пълноценния начин на живот на пациента.

Целта на настоящото изследване е да се установи самооценка на пациентите по отношение на адаптацията им след сърдечната операция и потребностите от грижи след хоспитализацията.

Материал и методи: Разработена е анкетна карта и е проведено анонимно анкетно проучване на 60 пациенти, които са хоспитализирани за сърдечна хирургическа интервенция в КСХ на МБАЛ „Лозенец“. Анкетирането е осъществено преди изписването им от лечебното заведение през периода от месец септември до месец декември на 2020 година. При провеждане на анкетирането на пациентите са включени студентите от специалност „Медицинска сестра“ при МФ на СУ Св. „Кл.Охридски“.

Резултати и обсъждане: За пациентите след сърдечна операция е важно да се провежда обучение, което да е конкретно насочено към ежедневието грижи в дома и превенция на усложненията.

Postoperative period in patients following a heart surgery requires good preparation of the patient and his active participation in the healing process that continues at home. It is essential adaptation of the patient, and the ability to cope with everyday life. Achieving good results in the postoperative period is possible by conducting a nursing assessment of care needs, developing a care plan and its implementation. The participation of the nurse in this process ensures the prevention of complications and restoration of the patient's full lifestyle.

The aim of the present study was to establish patients' self-assessment regarding their adaptation after cardiac surgery and post-hospital care needs.

Material and methods. An anonymous survey of 60 patients following a heart surgery at KSH of "Lozenets" Hospital in their discharge from hospital. The survey was conducted before the hospital was written off from September to December 2020. When conducting the survey, the students include the specialty "nursing" at the Medical Faculty of Sofia University St. Kliment Ohridski.

Results and conclusions. For patients after heart surgery, it is important to have a training that focuses specifically on everyday home care and prevention of complications.

9. **Иванова Д.** Информираност и мотивация на пациентите за участие в университетското обучение на студентите от специалност „Медицинска сестра“, Управление и образование, 2020, 16, № 3, 12-15.

9. **Ivanova D.** Awareness and motivation patients in university education to students in "Nurse", Management and Education, 2020, 16, № 3, 12-15.

Практическото обучение на студентите от специалност „медицинска сестра“ се

осъществява с активното участие на пациентите, които се информират за това при постъпване за лечение в университетските болници. Редица практически умения на студентите се изграждат когато имат възможност да извършват манипулации и процедури на пациенти, постъпили за лечение в болницата. Напълно естествено е пациентите да се съмняват в уменията на студентите, което от своя страна повишава стреса и дискомфорта на тяхното емоционално състояние. Ако пациентите са по-добре информирани относно индивидуалните способности на студентите, както и нивото на тяхната подготовка доверието им ще бъде по-голямо и биха приели по различен начин ролята си на участници в учебния процес. При постъпване в университетските болници пациентите подписват документи, с които изразяват своето съгласие за участие в учебния процес на студентите, но в тези документи не се описва конкретно в какво се изразява това участие. Пациенти, които вече са постъпвали на лечение в университетски болници са информирани, но пациенти, които постъпват за първи път едва ли могат да разберат предварително какво ще бъде тяхното участие в обучението. Необходимо е по-голямо разясняване и информираност от страна на служителите в болничното заведение, относно компетенциите на студентите и важноста за процеса на обучение, пациентите да участват активно в този процес.

Practical training of students of "nurse" is carried out with the active participation of patients are informed of this at enrollment in university hospitals. A number of practical skills students build when they are able to carry out treatments and procedures to patients entering treatment in the hospital. Naturally enough patients to doubt the skills of students, which in turn increases the stress and discomfort of their emotional state. If patients are better informed about the individual abilities of students and their level of training their confidence will be higher and would accept a different role of participants in the learning process. Upon receipt in university hospitals, patients sign documents which express their consent to participate in the learning process of students, but these documents do not describe specifically what form that participation. Patients who have been treated at a university hospitals have been informed, but patients who are first time can hardly understand in advance what will be their participation in training. We need more clarification and information from employees at the hospital on the competencies of students and the importance of the learning process, patients actively participate in this process.

10. **Иванова Д.** Вътрешно-личностни характеристики на агресивното поведение на учениците в начална училищна възраст, Управление и образование, 2020, 16, № 3, 7-11.

10. **Ivanova D.** Internal personality characteristics of aggressive behaviour of pupils in primary school age, Management and Education, 2020, 16, № 3, 7-11.

Агресивността е поведение, което е насочено към съзнателно причиняване на вреда или болка с различни средства. Агресията е свързана с отстояването на собствените права и нужди по враждебен начин. През последните години чувствително се увеличават агресивните прояви сред децата още в начална училищна възраст. Агресията съпровожда всекидневието им в училищата. Практическата необходимост от преодоляването е актуален проблем, защото агресивността е постоянен и повтарящ се модел на поведение. Агресията при децата е сигнал за проблем, вик за помощ, който трябва да бъде разбран. Агресията при децата в начална училищна възраст е лично ориентирана. Изразява се в критики, обиди, присмех, унижение, поставяне на етикети. Агресията е свързана с отстояването на собствените права и нужди по враждебен начин. Сравнително високата агресивност при учениците се дължи на това, че момчетата и момчетата са все още недоизградени личности, липсва им житейски опит, а общуването с тях изисква толерантност, търпимост, тактичност. Не бива само да се допуска агресивното

поведение да се формира като философия и начин на живот. Не бива агресията да се превръща в морален принцип, да оправдава насилието и разрушението като средство за въздвояване на ред и социална справедливост. Формирането на нагласа за въздържане от агресия и умения за самоконтрол и овладяване на собствените емоции е най-верният път към преодоляване на агресивното поведение, като начин на живот. Това е свързано със самопромяната, самодисциплината и самоутвърждаването.

Aggressiveness is a behavior that is aimed at consciously causing harm or pain by various means. Aggression is related to defending own rights and needs in a hostile way. In recent years, aggressive events have increased significantly among children in primary school age. Aggression accompanies their daily lives in schools. The practical need for overcoming is a topical problem, because aggressiveness is a persistent and repetitive pattern of behavior. Aggression in children is a signal of a problem, a cry for help, which must be understood. Aggression in children of primary school age is personal oriented. It is expressed in criticism, insults, ridicule, humiliation, tagging. Aggression is related to defending own rights and needs in a hostile way. The relatively high aggressiveness in the students is due to the fact that girls and boys are still underbuilt personalities, lack of life experience, and communicating with them requires tolerance, tolerance, tact. It is not only allowed to allow aggressive behavior to be formed as a philosophy and a way of life. Aggression should not become a moral principle, justify violence and destruction as a means of order and social justice. Shaping an attitude of refraining from aggression and self-control skills and mastering your own emotions is the most correct way to overcome aggressive behaviour as a way of life. This is related to self-change, self-discipline and self-affirmation.

11. Перусанова Л., Д. **Иванова**, Д. Сиджимова. Готовност на студентите от специалност „Медицинска сестра“ за грижи за пациенти с шизофрения, Здравна политика и мениджмънт, 2020, т. 20, №3, 27-32.

11. Perusanova L., **D. Ivanova**, D. Sidjimova. Readyness of nurses students for care for patients schizophrenia, Health policy and management, 2020, t. 20, №3, 27-32.

Работата с болни от шизофрения е по-специфична в сравнение с работата с други категории психично болни. Спецификата на работата с болните от шизофрения предполага наличието на определени алгоритми, които студентите следва добре да познават, за да оказват ефективни и пълноценни грижи за болните. Данните посочени в статията, се основават на проведено емперично изследване, в което е направен анализ за готовността на студентите от специалност „Медицинска сестра“ за осъществяване на грижи за лица, болни от шизофрения.

На базата на представените резултати може да се посочи, че е необходима по-висока степен на интеграция между теоретичните и практическите знания на студентите, което може да бъде постигнато чрез нарастване броя на часовете за работа „на терен“ и провеждане на занятия, свързани с ранната адаптация на студентите към екстремални условия на работа с болни с психични заболявания.

Working with people with schizophrenia is more specific than working with other categories of the mentally ill. The specificity of working with patients with schizophrenia implies the existence of certain algorithms that students should be well acquainted with in order to provide effective and comprehensive care for patients. The data presented in the article are based on an empirical study, which analyzed the readiness of students majoring in "Nurse" to provide care for people with schizophrenia. Based on the presented results, it can be stated that a higher degree of integration between the theoretical and practical knowledge of students is needed, which can be achieved by increasing the number of hours of work "in the field" and conducting classes related to the early adaptation of students to extreme working conditions with patients with mental illness.

12. Перусанова Л., Д. Иванова . Регулационни механизми на акушерската дейност в Европейския съюз и Световен мащаб, Медицински меридиани, 2020, 2, 41-46.
12. Perusanova L., D. Ivanova . Regulatory mechanisms of the midwifery activities in the European union and the worldwide, Medical Meridians, 2020, 2, 41-46.
Настоящото изследване има за цел да анализира регулационните механизми на акушерската дейност в Европейския съюз и световен мащаб. Анализът на международната правна рамка в областта на акушерството е разгледана чрез стандарти и изисквания, касаещи акушерската дейност в Европейския съюз и международни норми и програми, създадени от Световната здравна организация, като е направена съпоставка с националната ни законодателна база.
The present study aims to analyze the regulatory mechanisms of midwifery in the European Union and globally. The analysis of the international legal framework in the field of midwifery has been examined through standards and requirements regarding midwifery in the European Union and international norms and programs established by the World Health Organization, compared with our national legal framework.
13. Иванова Д. Оценка на потребностите от обучение на медицинските сестри, относно специфичните грижи за деца с увреждания, Управление и образование, 2019, 15, № 3, 203-206.
13. Ivanova D. Assessment of training needs for medical surgery, specific care for children with disabilities, Management and Education, 2019, 15, № 3, 203-206.
Инвалидността (уврежданията) е състояние на ограничение във възможностите на даден човек да взаимодейства с обкръжаващата го среда, което му създава социални, интелектуални, физически или морални затруднения. Самият човек, който се намира в това състояние на ограничение се нарича инвалид. До края на 20 век термина инвалидност се използва по-често, нерядко днес се заменя с увреждане. Децата с увреждания са с различни нарушения – слухови, зрителни, интелектуални нарушения, увреждания на опорно-двигателния апарат. Целта на настоящото проучване е да се установи потребността от обучение на медицинските сестри работещи в детски сектори, относно специфичните грижи за деца с увреждания.
Материали и методи. Проведено е анонимно анкетно проучване на 15 медицински сестри от Клиника по детски болести МБАЛ Благоевград и 30 медицински сестри от Специализирана болница за активно лечение по детски болести – София.
Резултати и заключения. Значителна част от медицинските сестри (75,55%) посочват, че често са принудени да обслужват деца със зрителни, слухови, физически или интелектуални увреждания. Медицинската сестра трябва да бъде обучена да приема, че дефектът е това, което прави самото развитие особено специфично или различно. Спецификата на работата с деца с увреждания определено изисква подходящи условия за работа с тези деца, стандартни планове за грижи, има допълнително обучение за медицински сестри в отговор на специфични проблеми и индивидуални нужди. Днес социалната практика изисква създаване на ново качествено медицинско образование, което да е адекватно на развитието на тези деца.
Disability (disability) is a state of limitation in the ability of a person to interact with his surroundings that he creates social, intellectual, physical and moral difficulties. The very person who is in that state restriction is called invalid. By the end of the 20th century, the term disability is used more often today often replaced by uvrezhdane. Detsata with disabilities have different violations auditory, visual, intellectual impairment, damage to the

musculoskeletal system.

The aim of this study was to determine the training needs of nurses working in the children's sections on specific care for children with disabilities.

Material and Methods. An survey of 15 nurses from the Department of Pediatrics - University Hospital „Blagoevgrad“ and 30 nurses from Specialized Hospital for Active Treatment in pediatrics- Sofia.

Results and conclusions. A significant part of the nurses (75.55%) indicate that they are often forced to serve children with visual, hearing, physical or intellectual disabilities. The nurse must be trained to assume that the defect is what makes development itself particularly specific or different. Specifics of the work with disabled children definitely requires the right conditions to work with these children, standard care plans, there is additional training for nurses in response to specific concerns and individual needs. Today social practice requires the creation of new quality medical education that is adequate to the development of these children.

14. **Иванова Д.** Роля на сестринската техника в процеса на обучение по сестрински грижи, Управление и образование, 2019, 15, № 3, 207-209.

14. **Ivanova D.** The role of sustrine technique in the surrender care training process, Management and Education, 2019, 15, № 3, 207-209.

Университетското обучение на медицинските сестри у нас, има за цел, да превърне сестринството от техническа и изпълнителска дейност като помощник на лекаря, в автономна и регулирана професия. Усвояването на техническите умения за извършване на лекарските назначения са в основата на практическите умения, които студентите трябва да усвоят по време на практическите упражнения.

Обсъждане и заключения. Студентите показват отговорно отношение към сестринската техника и критичност към техническите си умения. Необходимо е практическите упражнения да се организират по такъв начин, че да създават възможности за по-голяма самостоятелност на студентите, което ще стимулира и тяхната мотивация. Постигането на увереност в техническото изпълнение на сестринските дейности изисква повишаване броя на часовете за учебно-практически занятия, а увереността на студентите е гаранция за прилагане на усвоените умения на учебна практика в болницата.

The education of nurses, aims to become autonomous and regulated. Learning the technical skills for medical appointments are based on practical skills. The aim of this study was to determine the views of students on the utilization of nursing techniques through practical exercises.

Discussion and conclusions. Students show a responsible attitude to nursing technique and critical technical skills. It is practical exercises for the absorption of nursing equipment be planned according to individual abilities of students and to create an organization where they can achieve confidence in the technical implementation. Confidence of students is a guarantee for the application of acquired skills of educational practice in the hospital.

15. **Иванова Д., Л. Перусанова.** Характеристика на рисковите фактори при пациенти с исхемична болест на сърцето, Управление и образование, 2019, 15, № 5, 104-107.

15. **Ivanova D.** Characteristics of the risk factors of patients with Coronary artery disease, Management and Education, 2019, 15, № 5, 104-107.

Прогресивно нарастващата тенденция за увеличаване на сърдечно-съдовите заболявания представлява сериозен проблем за общественото здраве и увеличава финансовите разходи за обществото. Прогресивно увеличаващата се тенденция за

нарастване на сърдечно-съдовите заболявания създава сериозен проблем за общественото здраве и увеличава финансовите разходи на обществото. Сърдечно-съдовите заболявания имат определено медико-социално значение в съвременното ни общество. Ишемичната болест на сърцето (ИБС) се развива, когато кръвоносните съдове, доставящи кръв на сърцето (артериите), се стеснят или запушат, поради което част от сърдечния мускул получава недостатъчно кислород.

Целта на настоящото проучване е да се направи характеристика на рисковите фактори при пациентите с поставена диагноза Ишемична болест на сърцето на базата на пол, възраст, наследствена предразположеност, насочени пациенти за хоспитализация, разпределение на пациентите по региони.

Резултатите от проучването показват, че пациентите, приети в болница с диагноза Ишемична болест на сърцето, не водят здравословен начин на живот и при значителна част от тях са налице основни рискови фактори, които са установени при сърдечно-съдовите заболявания - пол, семейно положение, телесно тегло, стресови ситуации, фамилна обремененост, тютюнопушене, захарен диабет, преживени хипертонични кризи.

Progressively increasing trend of an increase in cardiovascular disease poses a serious public health problem and increases the financial costs to society. Cardiovascular diseases have a certain medical and social importance in our contemporary society. Ischemic heart disease develops when blood vessels supplying blood to the heart (arteries) become narrowed or clogged, so that part of the heart muscle receives insufficient oxygen. The purpose of this study is to make social and medical characteristics of patients diagnosed with Coronary Artery Disease based on gender, age, hereditary predisposition, targeted patients for hospitalization, distribution of patients by region. The survey results show that patients admitted to hospital with a diagnosis of Ischemic heart disease is not a healthy way of life and a significant proportion of them there are major risk factors identified in cardiovascular disease - gender, marital status, body weight, stress, family history, smoking, diabetes mellitus, hypertensive crisis experienced.

16. **Иванова Д., Л. Перусанова.** Потребности от грижи и адаптация на пациенти след сърдечна операция, Управление и образование, 2019, 15, № 5, 100-103.

16. **Ivanova D.** The need for care and adaptation of patients after cardiac surgery, Management and Education, 2019, 15, № 5, 100-103.

Следоперативният период при пациенти, на които е проведена сърдечна операция изисква добра подготовка на пациента и неговото активно участие в лечебния процес, който продължава и в домашни условия. От съществено значение е адаптацията на пациента, както и способността му да се справя с ежедневието начин на живот.

Целта на настоящото изследване е да се установи самооценка на пациентите по отношение на адаптацията им след сърдечната операция и потребностите от грижи след хоспитализацията.

Материали и методи. Разработена е анкетна карта и е проведено анонимно анкетно проучване на 60 пациенти, които са хоспитализирани за сърдечна хирургическа интервенция в УБ „Лозенец“.

Резултати и заключения. Пациентите, на които е извършена сърдечна операция изпитват затруднения при адаптиране към спазване на предписания режим и необходимост от допълнително обучение и професионална консултация за сестрински грижи в домашни условия.

Postoperative period in patients following a heart surgery requires good preparation of the patient and his active participation in the healing process that continues at home. It is

essential adaptation of the patient, and the ability to cope with everyday life.

The purpose of this study was to determine the extent of adaptation of patients after cardiac surgery and needs care after hospitalization.

Material and methods. An anonymous survey of 60 patients following a heart surgery at University Hospital "Lozenets" in their discharge from hospital.

Results and conclusions. Patients who conducted surgery on the heart, have difficulty adapting to compliance with the prescribed regimen and the need for additional training and professional consultation for nursing care at home.

17. **Иванова Д.** Удовлетвореност на медицинските сестри от компетенциите на студентите относно професионалното поведение и отговорност, Сестринско дело, 2019, 3, 25-28.

17. **Ivanova D.** Satisfaction of nurses from the competence of students to form professional behavior and responsibility in training, Information for nursing staff, 2019, 3, 25-28.

При изучаването на всички сестрински дейности, грижи, процедури и манипулации, преподавателите поставят студентите в ситуации, които да провокират тяхното професионално мислене и отговорно поведение. Поставянето на професионалната автономност и отговорност като приоритет в обучението на медицинските сестри у нас е гаранция за тяхната бъдеща реализация. Професията на медицинската сестра поставя високи изисквания към тези, които са я избрали.

Целта на настоящото проучване е да се установи удовлетвореността на медицинските сестри от компетенциите на студентите и техните възможности за формиране на професионално поведение и отговорност по време на обучението на студентите от специалност "медицинска сестра".

Материал и методи: Проведено е анонимно анкетно проучване на 100 медицински сестри от всички клиники и отделения на УБ "Лозенец" – гр. София, която е база за обучение на студентите от специалност "медицинска сестра" при Медицински факултет на СУ "Св. Климент Охридски" през 2019 г.

Резултати и обсъждане: Резултатите от проведеното проучване показват удовлетвореност на медицинските сестри от компетенциите на студентите за формиране на професионално поведение и отговорност при обучението. Обучението позволява да се формират професионалисти на автономната сестринска професия.

By studying all nursing activities, cares, procedures, and manipulations, lecturers place students in situations that provoke their professional thinking and responsible behavior. Putting professional autonomy and responsibility as a priority in the training of the nurses in our country is a guarantee for their future realization. The profession of nurse places high demands on those who have chosen it.

The aim of this study is to establish the satisfaction of nurses from the competencies of the students and their ability to form professional behavior and responsibility during the training of the students of the specialty "nurse".

Material and methods: An anonymous survey of 100 nurses from all clinics and departments of University Hospital "Lozenets", which is the base for training students of the specialty "nurse" at the Faculty of Medicine, Sofia University „St. Kliment Ohridski“ in 2019.

Results and discussion: The results of the survey show the satisfaction of the nurses from the competencies of the students for formation of professional behavior and responsibility in the training. The training allows the formation of professionals of the autonomous nursing profession.

18. Рашева А., Д. **Иванова.** Степен на удовлетвореност на студентите от специалност „Медицинска сестра“ от качеството на обучение по учебната дисциплина „Сестрински грижи при инфекциозно болни“, Сестринско дело, 2019, 3, 29-34.

18. Rasheva A., **D. Ivanova**. Degree of satisfaction of the students in the specialty „Nurse“ with the quality of training in the discipline „Nursing Care for infectious patients“, *Information for nursing staff*, 2019, 3, 29-34.

Установяването на нивото на студентската удовлетвореност е един от инструментите за измерване на интереса и адекватността към формата на обучение по предмета „Сестрински грижи при инфекционни заболявания“.

Целта на настоящото изследване е да се проучи степента на удовлетвореност на студентите от качеството на обучение по учебната дисциплина „Сестрински грижи при инфекциозно болни“, както и да се разкрият нови възможности за повишаване на тяхната мотивация за обучение и успеваемост.

Материал и методи: Проведено е анонимно анкетно проучване на 40 студенти от 3 и 4 курс от специалност „Медицинска сестра“ в МФ на СУ „Св. Климент Охридски“, преминали теоретично и практическо обучение по съответната учебна дисциплина. Проучването е проведено след приключване на лятна изпитна сесия на учебната 2017-2018 година.

Резултати: От получените резултати ясно се откроява високата степен на удовлетвореност сред студентите и оправдаването на техните очаквания. Според нас заслужава да се обърне внимание на препоръките, отправени от студентите, за повишаване качеството на обучение и за развитие на специалността, изразяващи се във възможността за провеждането на по-дълги стажове и практически упражнения в инфекциозна клиника.

Establishing the student satisfaction levels is one of the tools for measuring interest and relevance to the Nursing Infectious Diseases training course.

The aim of this study was to investigate the students level of satisfaction with the quality of training in the course „Nursing Care for Infectious Patients“, as well as to open new opportunities to increase their motivation for learning and success.

Material and methods: An anonymous questionnaire survey was conducted with 40 students from the 3rd and 4th years of the specialty “Nurse” at Sofia University “Sveti Kliment Ohridski”, Medical Faculty, Sofia, who received theoretical and practical training in the respective discipline. The study was conducted after the end of the summer exam session of the academic year 2017-2018.

Conclusion: The obtained results clearly show the high degree of satisfaction among students and their expectations. In our opinion, it is worth paying attention to the recommendations made by the students for improving the quality of training and development of the specialty, which are expressed in the possibility of conducting longer internships and practical exercises in an infectious clinic.

19. **Иванова Д.** Характеристика на сърдечната криза при пациенти с остър миокарден инфаркт, потребности от обучение, *Сърдечно-съдови заболявания*, 2018, 2, 38-43.

19. **Ivanova D.** Characteristics of heart attack in patients with acute myocardial infarction - training needs, *Cardiovascular Diseases*, 2018, 2, 38-43.

Миокардният инфаркт е една от най-тежките форми на исхемичната болест на сърцето. Той има голямо социално значение поради високата инвалидност и смъртност, които причинява.

Целта на проучването е да се направи характеристика на сърдечната криза при пациенти с остър миокарден инфаркт и да се определят потребностите от информация и обучение на рисковите групи.

Проведено е анкетно проучване на пациенти с остър миокарден инфаркт, постъпили на лечение в Клиниката по кардиология на Университетска болница “Лозенец” – София. При проведеното анкетно проучване на пациентите с ОМИ, приети за лечение в болницата, са поставени някои от въпросите, свързани с

информираността на пациентите относно заболяването им, както и въпроси, свързани с преживяната сърдечна криза – описание на болката, клинични прояви на кризата, транспортиране до лечебното заведение и др.

Резултатите показват, че пациентите, които са преживели остър миокарден инфаркт, е необходимо да бъдат информирани и обучени относно характера и локализацията на болката при сърдечна криза. Необходимо е извършването на превантивни грижи, насочени към рисковите групи от населението, по отношение на здравословния начин на живот.

Myocardial infarction is one of the most severe forms of ischemic heart disease. It has great social significance due to the high disability and mortality it causes.

The purpose of this study was to characterize the heart attack in patients with acute myocardial infarction and to identify information needs and training groups at risk.

Materials and methods. A survey of patients with acute myocardial infarction, who received treatment at the clinic of Cardiology University Hospital „Lozenets“ – Sofia, took place. The study included 100 patients diagnosed with acute myocardial infarction for the period 2016-2017.

Results and discussion. In the survey conducted, patients with AMI admitted to treatment in the hospital have raised some of the issues related to patients awareness of their illness as well as issues related to the experienced heart crisis – description of the pain, clinical manifestations of the crisis, transportation to the medical establishment, etc.

Conclusions. The results show that patients who have experienced acute myocardial infarction need to be informed and trained about the nature and location of pain in a heart attack. Preventive care is needed to address the risk groups of the population in terms of a healthy lifestyle.

20. **Иванова Д.** Идентифициране на рисковите фактори и алгоритъма на сестринските грижи при пациенти с остър миокарден инфаркт, Сърдечно-съдови заболявания, 2018, 2, 44-48.

20. **Ivanova D.** Identifying risk factors and algorithm for nursing care in patients with acute myocardial infarction, Cardiovascular Diseases, 2018, 2, 44-48.

По данни на Националния статистически институт болестите на кръвообращението, в това число остър миокарден инфаркт (ОМИ), хипертонична болест и мозъчно-съдова болест, са на първо място сред причините за смърт – те причиняват 67% от всички смъртни случаи в България през 2011 г. Намалването на риска от сърдечно-съдови заболявания и тяхната вторична профилактика – предотвратяване на остър сърдечно-съдов инцидент и адекватна рехабилитация на пациента след преживян сърдечен инфаркт и мозъчен инсулт, са сериозно предизвикателство пред здравеопазването.

Целта на проучването е да се идентифицират рисковите фактори, свързани с храненето и стила на живот, при пациенти с ОМИ, и в рамките на сестринските грижи да се предложат комуникационни стратегии за вторична профилактика.

Анкетирани са 100 болни – 64 мъже (средна възраст 67.7 ± 12.7 г.) и 36 жени (средна възраст 61.4 ± 16.8), хоспитализирани в УБ „Лозенец“ през периода 2016/2017 г. Анкетната карта включва въпроси, касаещи придружаващи заболявания, хранителни навици и поведение, тютюнопушене, консумация на алкохол и степен на двигателна активност преди инцидента. Хоспитализацията на пациенти с остър миокарден инфаркт позволява идентифициране на рисковите фактори – диета и начин на живот и изграждане на алгоритъм за обучение за промяна на риска като неразделна част от сестринските грижи и терапията на пациента. Проучването потвърждава значимата роля на наднорменото тегло и затлъстяването като рискови фактори за развитие на

сърдечно-съдови заболявания като остър миокарден инфаркт, коронарна болест на сърцето, внезапна сърдечна смърт, които са свързани и с намалена преживяемост. Идентифицирането на индивидуалните рисковите фактори и тяхното модифициране може адекватно да се включи в ежедневния алгоритъм на сестринските грижи при остър миокарден инфаркт.

According to the Bulgarian National Statistical Institute, cardiovascular diseases, including acute myocardial infarction, hypertension and cerebrovascular disease, are the primary reason for death (67%) in Bulgaria for 2011. Reducing the risks of cardiovascular diseases and their secondary prophylactics – prevention of acute cardiovascular accidents and adequate rehabilitation of the patient after such accident – is a serious challenge before public healthcare.

The purpose of the current study is to identify the risk factors to diet and lifestyle of patients with acute myocardial infarction (AMI) and within nursing to suggest communication strategies for secondary prophylactics.

Materials and methods: 100 patients were interviewed – 64 men (average age 67.7-12.7 years) and 36 women (average age 61.4-16.8), hospitalized in University Hospital „Lozenets“, in the period 2016/2017. The questionnaire includes questions about accompanying illnesses, eating habits and behavior, smoking, alcohol consumption, and motor activity before the incident.

Results and discussion: Hospitalization for AMI allows the identification of risk factors – diet and lifestyle and build a training algorithm for modification of risk as an integral part of nursing care and all therapy of the patient.

Conclusions: The study confirms the important role of overweight and obesity as risk factors for the development of cardiovascular diseases such as acute myocardial infarction, coronary heart disease, sudden cardiac death associated with reduced survival. The identification of individual risk factors and their modification can be adequately included in the daily algorithm of nursing care at acute myocardial infarction.

21. **Иванова Д.** Приоритети в обучението на медицинските сестри за формиране на професионално поведение и отговорност, Управление и образование, 2018, 14, № 3, 20-24.

21. **Ivanova D.** Priorities in the training of nurses for the formation of professional behavior and responsibility, Management and Education, 2018, 14, № 3, 20-24.

Приоритет в обучението на медицинските сестри е формирането на професионално поведение и изграждането на професионални умения, което да показва отговорността на студента по отношение на вземането на професионални решения, а не само предоставянето на определен обем от знания.

Целта на настоящото проучване е да се установят възможностите за формиране на професионално поведение и отговорност по време на обучението на студентите от специалност “медицинска сестра”.

За да бъде променена сестринската практика са необходими професионалисти с необходимата подготовка и мотивация. Резултатите от проведеното проучване са оптимистични защото показват, че студентите получават необходимото професионално развитие по отношение на автономността и отговорността на съвременното сестринство. Професията на медицинската сестра в европейските страни има ясно изразена теория и методология, с утвърдени традиции за професионален растеж и развитие. Поставянето на професионалната автономност и отговорност като приоритет в обучението на медицинските сестри у нас е гаранция за тяхната бъдеща реализация. Професията на медицинската сестра поставя високи изисквания към тези, които са я избрали. Приоритет в обучението за медицински сестри е формирането на професионално поведение и изграждането на професионални умения, което показва

отговорността на студента за вземане на професионални решения, а не просто предоставяне на определен обем знания. Учебните програми са насочени към създаване на условия за приоритизиране на автономните професионални решения от медицинската сестра в съответствие със законовите отговорности.

Nursing education aims not only supply a certain amount of knowledge and the development of professional skills , but especially important element is to form professional behavior that indicates the student's responsibility in terms of making professional decisions.

The purpose of this study is to identify opportunities for the formation of professional conduct and responsibilities during the training of students of " nurse ." To change nursing practice are necessary professionals with the necessary training and motivation. The results of the study are optimistic because they show that students receive appropriate professional development in terms of autonomy and responsibility of modern nursing. The profession of nurse in European countries has a clear theory and methodology, with established traditions for professional growth and development. Putting professional autonomy and responsibility as a priority in the training of the nurses in our country is a guarantee for their future realization.. The profession of nurse places high demands on those who have chosen it. Priority in nursing training is the formation of professional behavior and the building of professional skills, which shows the student's responsibility for taking professional decisions rather than just providing a certain amount of knowledge. Curricula are aimed at creating conditions for prioritizing autonomous professional decisions by the nurse in accordance with statutory responsibilities.

22. **Иванова Д.** Същност и приложение на концептуалните модели за грижи в теоретичните основи на сестринството, Управление и образование, 2018, 14, № 3, 25-28.

22. **Ivanova D.** Nature and application of the conceptual care models in the theoretical foundations of society, Management and Education, 2018, 14, № 3, 25-28.

Промените в обучението на медицинските сестри през последните години са насочени към изучаване на теоретичните основи на сестринската професия, която се основава на концептуални модели за грижи с теоретичен характер. Концептуалният модел представлява систематично построен, научно обоснован и логически свързан набор от понятия, които съставят елементите на сестринската практика. Същността на концептуалните модели за грижи е чрез изучаването им студентите от специалност „Медицинска сестра“ да формират у тях професионални умения и отговорности за вземане на решения относно грижите за пациента. Медицинските сестри са най-голямата професионална група в рамките на здравеопазната система. Обхватът на сестринската практика се променя динамично в отговор на здравните потребности и изисква развитие на нови познания и технологии, които да гарантират обезпечаване на по-добри здравни резултати. Сестринството е професия, а не обикновено занятие. Медицинските сестри се нуждаят от висококачествено базово и следдипломно образование и от обучение, продължаващо през целия живот, за да могат да практикуват компетентно своята дейност. Днес сестринството е една организирана, обществено призната и уважавана професия, преминала различни етапи на развитие. Днес се налага схващането, че сестринството е не само техника, изпълнение на манипулации и дейности по предписания от лекаря, а една широко хуманна професия, свързана с грижи за човека, болен или здрав, за запазване на неговото здраве. За да осъществи специфичните за нейната професия функции медицинската сестра, трябва да придобие определен обем от теоретични знания и практически умения т.е. необходимите компетенции. Концептуалните модели за сестрински грижи трябва да заемат своето място не само в теоретичното обучение на студентите, но да намерят и своето практическо приложение в структурите, осигуряващи професионални

сестрински грижи.

Целта на настоящото проучване е да се установи мнението на студентите от специалността „Медицинска сестра“, които се обучават в Медицински факултет на СУ Св. „Климент Охридски“, относно ролята и приложението на концептуалните модели за грижи в теоретичните основи на сестринството за повишаване качеството на грижите.

Changes in nursing training in recent years are geared towards studying the theoretical foundations of the nursing profession, which is based on conceptual care models of a theoretical nature. The conceptual model is a systematically built, science-based and logically connected set of concepts that make up the elements of nursing practice. The essence of the conceptual models of care is by studying them the students of specialty "Nurse" to form professional skills and responsibility for decision-making on patient care. Nurses are the largest professional group within the healthcare system. The scope of nursing practice changes dynamically in response to health needs and requires the development of new knowledge and technologies to ensure better health outcomes. Nursing is a profession, not a normal occupation. Nurses need high-quality basic and post-graduate education and lifelong learning to be able to practice their work. Today, the notion that nursing is not only a technique, a manipulation, and a doctor's prescription, but a widespread human occupation related to the care of a person, ill or healthy, is presumed to preserve his health. Conceptual models of nursing should take their place not only in the theoretical training of students, but also find their practical application in the structures providing professional nursing care.

The purpose of this study is to establish the opinion of the students in the specialty "Nursing" who are trained at the Medical Faculty of Sofia University St. Kliment Ohridski, on the role and application of conceptual care models in the theoretical foundations of nursing to improve the quality of care.

23. Перусанова Л., Д. **Иванова**, А. Рашева. За някои социалнопсихологически аспекти на майчинството, Управление и образование, 2018, 14, №5, 58-60.

23. Perusanova L., **D. Ivanova**, A. Rasheva, For some social-psychological aspects of maternity, Management and Education, 2018, 14, №5, 58-60.

Колкото по-висок е социалният статут на бременната, толкова по-слабо значими за нея са обективните неблагоприятни последици на бременността и раждането и толкова по-бързо преодолими са обективните проблеми, свързани с допълнителните грижи около отглеждането на бъдещото дете.

Анализът на данните от изследването разкрива проблемите на раждаемостта и репродуктивното поведение на жените в България и затвърждава тенденцията за спад на раждаемостта. Резултатите от изследването показват, че двудетният модел като социална норма за броя на децата в семейството започва сериозно да бъде изместван от еднодетния. Липсва адекватна социална правителствена политика, която насърчава плодовитостта и грижи за децата.

The higher the social status of the pregnant woman, the less important the objective unfavorable consequences of pregnancy and childbirth, and the more rapid the overcoming of the objective problems associated with the extra care of raising the future child.

The analysis of the survey data reveals the birth and reproductive behavior problems of women in Bulgaria and confirms the tendency for birth rate decline. The results of the study show that the two-dimensional model as a social norm for the number of children in the family begins to be seriously displaced by the single. There is a lack of adequate social government policy that promotes fertility and fosters child care.

The negative and indifferent attitude of the family towards the future mother is a factor in the occurrence of mental tension in pregnant women.

24. Перусанова Л., А. Рашева, Д. **Иванова**. Несигурност при започване на работа след раждане, Управление и образование, 2018, 14, №5, 61-63.

24. Perusanova L., A. Rasheva, **D. Ivanova**. Uncertainty at start of work after birth, Management and Education, 2018, 14, №5, 61-63.

Често за бременната е трудно преодоляването на възникващите социални стереотипи, които са изградени преди тя да стане майка, съмненията относно нейната възможност да съчетава двете социални роли – на майка и на работеща. Необходимо е да се насърчи участието на жените на пазара на труда, да се създават възможности за завръщането им на работа след ползването на отпуск поради бременност и раждане.

It is often difficult for pregnant women to overcome the emerging social stereotypes that arose before becoming a mother, doubts about her ability to combine both social roles - mother and worker. It is necessary to encourage the participation of women in the labor market, to create opportunities for them to return to work after taking leave due to pregnancy and childbirth.

25. **Иванова Д.** Възможности за прилагане на информационните системи в сферата на здравните грижи, Социална медицина, 2018, 3/4, 43-45.

25. **Ivanova D.** Possibility of implementing information system in the area of health care, Social Medicine, 2018, 3/4, 43-45.

Създаването на организация на здравните грижи в болничните структури, която да отговаря на съвременните изисквания е невъзможно без въвеждането на информационни системи в работата на сестринския персонал. Основните професионални дейности на медицинските сестри са насочени към грижите за пациента и извършване на назначените от лекаря изследвания и лекарствена терапия, но едновременно с това е необходимо определена информация за пациента да се регистрира, да се изпраща, както и да се съхранява.

Целта на настоящото проучване е да се установи готовността и уменията на медицинските сестри за въвеждане на информационни системи в сферата на здравните грижи. Проведено е анкетно проучване на 100 медицински сестри от УБ “Лозенец” през 2017 г.

Резултати и обсъждане: Получените данни показват, че 1/5 от медицинските сестри в болницата не могат да работят с компютър и само 12% са тези, които работят с информационната система на болницата. В същото време близо 90% от анкетираните посочват, че въвеждат информацията за пациента в тетрадки на ръка, като за тези дейности отделят повече от 1 час от работното си време.

Establishment of an organization of health care in hospital structures to meet current requirements is impossible without the introduction of information systems in the work of the nursing staff. Basic professional nursing activities are focused on patient care and conducting research directed by doctors and drug therapy, but at the same time it is necessary recording the patient information.

The aim of this study is to determine the skills of nurses for the implementation of information systems in health care. Conducted a survey of 100 nurses from the University Hospital "Lozenets" in 2017.

Results. The data obtained show that the 1/5 of the nursing staff may not work with a computer, and only 12% are those who work with the information system of the hospital. Nearly 90% of respondents indicated that bring patient information in notebooks on hand for these activities spend more than 1 hour of their time.

26. **Иванова Д.** Развитие на професионалните компетенции на студентите от специалност "Медицинска сестра", Здравни грижи, 2017, 4, 25-27.

26. **Ivanova D.** Development of the professional competencies of the students in the specialty "Nurse", Health care, 2017, 4, 25-27.

Обучението на медицинските сестри има за цел не само предоставянето на определен обем от знания, но също така и изграждането на професионални компетенции и умения, които са в основата при формиране на професионално поведение.

Целта на настоящото проучване е да се установи мнението и удовлетвореността на медицинските сестри от професионалните компетенции и възможностите за формиране на професионално поведение и отговорност по време на обучението на студентите от специалност „Медицинска сестра“ в Медицински факултет при СУ „Св. Климент Охридски“ – София.

Методи: Проведено е анонимно анкетно проучване на 100 медицински сестри от УБ „Лозенец“ – София, която е база за обучение на студентите от специалност „Медицинска сестра“ при Медицински факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Проучването е проведено през летния семестър на учебната 2016-2017 година, като са включени медицински сестри от всички клиники и отделения на болницата.

Резултатите от проведеното проучване показват удовлетвореността на медицинските сестри от компетенциите на студентите за формиране на професионално поведение и отговорност при обучението.

Training of nurses aims not only to provide a certain amount of knowledge, but also to build professional competencies and skills that are the basis for the formation of professional behavior.

The aim of the present study was to establish the opinion and satisfaction of nurses with professional competencies and opportunities for the formation of professional behavior and responsibility during the training of students majoring in "Nurse" at the Faculty of Medicine at Sofia University "St. Kliment Ohridski" - Sofia.

Methods: an anonymous survey of 100 nurses from Lozenets University Hospital - Sofia, which is a training base for students majoring in "Nurse" at the Medical Faculty of Sofia University "St. Kliment Ohridski". The study was conducted during the summer semester of the 2016-2017 school year, and included nurses from all clinics and departments of the hospital.

The results of the survey show the satisfaction of nurses with the competencies of the students for the formation of professional behavior and responsibility during the training.

27. **Иванова Д.** Удовлетвореност на студентите от усвоените сестрински техники по време на обучението им, Сестринско дело, 2017, 3, 33-36.

27. **Ivanova D.** Satisfaction of the students with the acquired nursing techniques during their training, Information for nursing staff, 2017, 3, 33-36.

Университетското обучение по сестрински грижи създава отлични възможности за студентите от специалност „медицинска сестра“ за усвояване на сестрински техники, умения и вземане на автономни професионални решения. По време на практическите занятия на студентите от специалност „медицинска сестра“ се формират умения за самостоятелно и творческо мислене, за решаване на конкретни ситуации и проблеми. По време на практическите упражнения се търсят механизми, които да стимулират творческата активност на студентите и да провокират тяхната самостоятелност, отговорност и ангажираност към усвояване на сестринската техника. Учебно-практическите занятия по сестрински грижи имат за цел – усвояване на професионални знания и формиране на практически умения, необходими за бъдещата

професионална дейност на медицинските сестри.

Целта на проучването е да се установи удовлетвореността на студентите от усвоените сестрински техники по време на практическите упражнения и анализ на тяхната самооценка.

Студентите показват отговорно отношение към сестринската техника и критичност към техническите си умения. Необходимо е практическите упражнения да се организират по такъв начин, че да създават възможности за по-голяма самостоятелност на студентите, което ще стимулира и тяхната мотивация.

The university training in nursing creates excellent opportunities for the students of "nursing" to master nursing techniques, skills and autonomous professional decisions. During the practical classes of the students - specialty "Nurse" skills for independent and creative thinking, solving specific situations and problems are formed. During the practical exercises, mechanisms are sought to stimulate the creativity of the students and to provoke their autonomy, responsibility and commitment to the nursing technique. Are the training sessions on nursing aimed at - the acquisition of professional knowledge and the formation of practical skills necessary for the future professional activity of the nurses.

The aim of the study is to identify the students' satisfaction with the nursing techniques used during the practical exercises and the analysis of their self-assessment.

Students show a responsible attitude to sister technique and critical technical skills. Practical exercises need to be organized in such a way as to create more autonomy for students, which will also stimulate their motivation.

28. **Иванова Д., Г. Чанева.** Удовлетвореност на пациентите от общуването с медицинските сестри по време на хоспитализацията им, Управление и образование, 2017, 13, № 5, 65-68.

28. **Ivanova D.** Satisfaction patient of communicating with nurses at hospitalization, Management and Education, 2017, 13, № 5, 65-68.

Общуването представлява важен компонент на грижите, без които е невъзможно да се приложат всички останали елементи на сестринските грижи. Ефективното общуване изисква внимателна подготовка за него, внимателно отношение към събеседника, умения и взаимна готовност за общуване. Доверието на пациента и неговото семейство към медицинската сестра възниква само в този случай, когато тя притежава умения за ефективно общуване и е професионално обучена. Общуването и комуникациите представляват интерес за социалните психолози и всички професии от хуманитарната сфера. Сестринството е базирано не само на безупречно техническо изпълнение на медицинските процедури и манипулации, но и на общуване и взаимодействие с пациента, изпитващ физически и психологически трудности. На пациента трябва да се предостави време, за да изрази своите страхове, тревоги или притеснения.

Целта на това изследване е да се проучи степента на удовлетвореност на пациентите относно условията, отделеното време и ефективността от общуването с медицинските сестри по време на престоя им в болничното заведение.

Разработена е анкетна карта и е проведено анонимно анкетно проучване на пациенти, които са хоспитализирани в различни клиники и отделения на УБ „Лозенец“ гр. София. Анкетирането е осъществено преди изписването на пациентите от лечебното заведение през 2016 г.

Обичайно медицинската сестра общува с пациента по време на извършване на назначените манипулации. Пациентите използват това време пълноценно за общуване с тях, като се информират за целта на извършената манипулация, както и за начина и на действие и евентуално наличие на странични ефекти. Ефективното общуване между медицинските сестри и пациентите в периода на хоспитализацията е в основата на

терапевтичното взаимодействие.

Communication is an important component of care without which it is impossible to apply all other elements of nursing care. Effective communication requires careful preparation for it, careful attitude towards the interlocutor, skills and mutual readiness for communication. The trust of the patient and his / her family to the nurse occurs only in this case when she has the skills to communicate effectively and is professionally trained. Communication and communication are of interest to social psychologists and all professions in the humanitarian sphere. Sisterhood is based not only on impeccable technical performance of medical procedures and manipulations, but also on communication and interaction with the patient experiencing physical and psychological difficulties. The patient should be given time to express his fears, worries or worries.

The purpose of this study is to investigate the degree of patient satisfaction with the conditions, time and effectiveness of communicating with nurses during their stay at the hospital.

An investigation card was developed and an anonymous survey of patients who were hospitalized in different clinics and departments of the University Hospital "Lozenets" was conducted. Sofia city. The poll was done before the patients were dispensed by the hospital in 2016.

Typically, the nurse communicates with the patient during the course of the appointed manipulation. Patients use this time fully to communicate with them, informing about the purpose of the manipulation performed, and how to act and potentially present side effects. Effective communication between nurses and patients during hospitalization is the basis of therapeutic interaction.

29. **Иванова Д., Д. Станкева.** Адаптация и интеграция на стажантите от специалност „медицинска сестра“ по време на преддипломния стаж, Управление и образование, 2017,13, № 5, 61-64.

29. **Ivanova D., D. Stankeva.** Adaptation and integration of students from the specialty "nurse" during the internship, Management and Education, 2017,13, № 5, 61-64.

Успешната адаптация и интеграция на студентите по време на преддипломния стаж зависи от мотивацията им към обучението, от формирането на умения за самостоятелна работа, за систематизиране на информация и комуникативни компетенции. Професионалната адаптация включва приспособяването на студента към съдържанието, условията и организацията на Клиничното обучение, формиране на компетенции за самостоятелна работа, която е свързана с подготовка за нормативно регламентирани дейности, които медицинската сестра може да извърши самостоятелно или под лекарски контрол.

Целта на настоящото проучване е да се установят проблемите свързани с адаптацията и интеграцията на стажантите от специалност „медицинска сестра“ с утвърдената в клиниките и отделенията организация на здравните грижи.

Проведено е анонимно анкетно проучване на наставници от различни клиники и отделения на УБ „Лозенец“ през летния семестър на учебната 2016/2017 година.

Много обучаеми изпитват затруднения в процеса на адаптация и се нуждаят от помощ, подкрепа и повече време, за да се адаптират към спецификата на организацията в съответната клиника или отделение. Интервюираните наставници изразяват желанието си да се включат в по-нататъшно обучение, свързано с адаптацията и интеграцията на обучаваните.

Successful adaptation and integration of students during internship depends on their motivation to learning, the formation of skills for independent work in organizing information and communication competencies. Professional adaptation includes adapting the student to the content, conditions and organization of clinical training, formation of

competence for independent work related to the preparation and the legislative activities that the nurse can perform independently or under medical supervision.

The purpose of this study is to identify issues related to adaptation and integration of students in "nurse" with the established clinics and wards organization of health care. An anonymous survey was conducted of mentors from various clinics and departments of the University Hospital "Lozenets" during the summer semester of the academic year 2016/2017. Many trainees experience difficulties in the adaptation process and need help, support and more time to adapt to the specifics of organization in the clinic or department concerned. The interviewed mentors express their willingness to engage in further training related to the adaptation and integration of trainees.

In order to achieve concrete results of the pre-graduate traineeship, it is necessary to allow sufficient time for apprentices for adaptation and integration, and special attention should be paid to them by the mentors.

30. **Иванова Д.** Социално-медицинска характеристика на пациентите с исхемична болест на сърцето, Управление и образование, 2016,12, № 5, 34-38.

30. **Ivanova D.** Socio-medical characteristics of patients with coronary artery disease, Management and Education, 2016,12, № 5, 34-38.

Прогресивно увеличаващата се тенденция за нарастване на сърдечно-съдовите заболявания създава сериозен проблем за общественото здраве и увеличава финансовите разходи на обществото. Сърдечно-съдовите заболявания имат определено медико-социално значение в съвременното ни общество. Исхемичната болест на сърцето се развива, когато кръвоносните съдове, доставящи кръв на сърцето (артериите), се стеснят или запушат, поради което част от сърдечния мускул получава недостатъчно кислород.

Целта на настоящото проучване е да се направи социално-медицинска характеристика на пациентите с поставена диагноза Исхемична болест на сърцето на базата на пол, възраст, наследствена предразположеност, насочени пациенти за хоспитализация, разпределение на пациентите по региони.

Резултатите от проучването показват, че пациентите приети за болнично лечение с диагноза Исхемична болест на сърцето не водят здравословен начин на живот и при значителна част от тях са налице основни рискови фактори, които са установени при сърдечно-съдовите заболявания - пол, семейно положение, телесно тегло, стресови ситуации, фамилна обремененост, тютюнопушене, захарен диабет, преживени хипертонични кризи.

Progressively increasing trend of an increase in cardiovascular disease poses a serious public health problem and increases the financial costs to society. Cardiovascular diseases have a certain medical and social importance in our contemporary society. Ischemic heart disease develops when blood vessels supplying blood to the heart (arteries) become narrowed or clogged, so that part of the heart muscle receives insufficient oxygen. The purpose of this study is to make social and medical characteristics of patients diagnosed with Coronary Artery Disease based on gender, age, hereditary predisposition, targeted patients for hospitalization, distribution of patients by region. The survey results show that patients admitted to hospital with a diagnosis of Ischemic heart disease is not a healthy way of life and a significant proportion of them there are major risk factors identified in cardiovascular disease - gender, marital status, body weight, stress, family history, smoking, diabetes mellitus, hypertensive crisis experienced.

31. **Иванова Д., Г. Чанева.** Адаптация и потребности от грижи за пациенти след сърдечна операция, Управление и образование, 2016, 12, № 5, 38-42.

31. **Ivanova D., G. Tchaneva.** Adaptation and needs of health care after heart operation, Management and Education, 2016, 12, № 5, 38-42.

Следоперативният период при пациенти, на които е проведена сърдечна операция изисква добра подготовка на пациента и неговото активно участие в лечебния процес, който продължава и в домашни условия. От съществено значение е адаптацията на пациента, както и способността му да се справя с ежедневния начин на живот.

Целта на настоящото изследване е да се установи самооценка на пациентите по отношение на адаптацията им след сърдечната операция и потребностите от грижи след хоспитализацията.

Разработена е анкетна карта и е проведено анонимно анкетно проучване на 60 пациенти, които са хоспитализирани за сърдечна хирургическа интервенция в УБ „Лозенец“.

Резултати и заключения. Пациентите, на които е извършена сърдечна операция, изпитват затруднения при адаптиране към спазване на предписания режим и изпитван необходимост от допълнително обучение и професионална консултация за сестрински грижи в домашни условия.

Postoperative period in patients following a heart surgery requires good preparation of the patient and his active participation in the healing process that continues at home. It is essential adaptation of the patient, and the ability to cope with everyday life.

The purpose of this study was to determine the extent of adaptation of patients after cardiac surgery and needs care after hospitalization.

Material and methods. An anonymous survey of 60 patients following a heart surgery at University Hospital "Lozenets" in their discharge from hospital.

Results and conclusions. Patients who conducted surgery on the heart, have difficulty adapting to compliance with the prescribed regimen and the need for additional training and professional consultation for nursing care at home.

32. **Иванова Д., В. Георгиева.** Общуването в сестринската професия, необходимо условие за успешна професионална дейност на студентите от специалност „медицинска сестра“, Сестринско дело, 2016, 2, 3-7.

32. **Ivanova D., V. Georgieva.** Communicating in the nursing profession, a necessary condition for successful professional activity of students in „Nurse“, Information for nursing staff, 2016, 2, 3-7.

Общуването е сложен и динамичен процес. Взаимоотношенията, в които влизат отделните личности по време на работа са професионални. Доверието на пациента и неговото семейство към медицинската сестра възниква само в този случай, когато тя притежава умения за ефективно общуване и е професионално обучена. Общуването представлява важен компонент на грижите, без които е невъзможно да се приложат всички останали елементи на сестринските грижи. Общуването е и споделеното мълчание, жестовете, мимиката, погледът, емоциите. При общуването присъства елемента разбиране. По време на своето обучение медицинската сестра трябва да овладее основните комуникативни умения, които ще прилага в своята дейност: умението за говорене и умението за слушане.

Целта на настоящото проучване е да се установи степента на усвояване и готовността за използване на всички компоненти на общуването от студентите от специалност „Медицинска сестра“ на МФ – София по време на тяхното обучение.

Материал и методи: Проведено е анонимно анкетно проучване на 50 студента от втори и трети курс от специалност „Медицинска сестра“ на Медицински Факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ – София през учебната 2015 г.

Резултати и обсъждане: Общуването и комуникацията на студентите с пациента е едно от основните ценности в сестринската професия заедно с хуманното отношение, професионалната компетентност и самоусъвършенстването са необходими условия за успешна професионална дейност. Изводи и заключение. Сестринското дело е нещо повече от доброжелателно, технически грамотно изпълнение на лечебни процедури и манипулации. Това е общуване на един човек с друг, на медицинската сестра с пациента, изпитващ понякога физически и психологически трудности. Общуването представлява важен компонент на грижите, без които е невъзможно да се приложат всички останали елементи на грижите.

Communication is a complex and dynamic process. Relationships, which include individuals at work are professional. Trust of the patient and his family to the nurse occurs only in that occasion when a nurse possesses communication skills to effectively and professionally do the job. Communication is an important component of care, without which it is impossible to implement all other elements of nursing. Communication is shared silence, gestures, facial expressions, eyes, emotions. While communicating the element of understanding should present. During the training a nurse must master basic communication skills: ability to speak and ability to listen. The purpose of this study was to determine the extent of absorption and readiness to use all the components of communication by students of „Nurse“ MF – Sofia during their training. An anonymous survey of 50 students from second and third year of specialty „Nurse“ of the Medical Faculty of Sofia University „St. Kliment Ohridski“ – Sofia in semester 2015 was performed. Communication with the patient is one of the core values in the nursing profession along with welfare, professional competence and self-improvement. Those are the prerequisites for successful professional activity. Nursing is more than a benevolent, technically literate performance of medical procedures and manipulations. It is also the communication of one person with another, of the nurse to the patient, suffering sometimes physical and psychological difficulties. Communication is an important component of care, without which it is impossible to implement all other elements of it.

33. **Иванова Д.** Основни рискови фактори при пациенти с исхемична болест на сърцето, Сестринско дело, 2016, 2, 13-17.

33. **Ivanova D.** Base risk factors in patients with Ischemic heart disease, Information for nursing staff, 2016, 2, 13-17.

Целта на настоящото проучване е да се идентифицират рисковите фактори, свързани с храненето и стила на живот, при пациенти с исхемична болест на сърцето (ИБС) и в рамките на сестринските грижи да се предложат комуникационни стратегии за вторична профилактика. Проведено е анонимно анкетно проучване на 100 пациенти с поставена диагноза ИБС, приети за лечение в Клиника по кардиология на Университетската болница „Лозенец“ – София, през 2015 г. Резултатите от проведената анкета показват необходимостта в рамките на болничния престой да бъде интегрирана като елемент на сестринските грижи индивидуалната консултация за мотивиране на пациента към промяна на поведението и възприемане на определени здравословни практики.

The aim of the study was to identify risk factors associated with diet and lifestyle in patients with coronary heart disease (CHD) and to offer communication strategies for secondary prevention within the frameworks of nursing care. An anonymous survey of 100 patients with diagnose CHD, admitted for treatment in the Cardiology Clinic of the University Hospital „Lozenets“ – Sofia, in 2015, was performed. The results showed that individual consultation must be integrated as an element of nursing care during the period of hospitalization to motivate patients to change one's behavior and adopt defined healthy practices.

34. **Иванова Д.** Планирането на сестрински грижи в хирургическата практика – предпоставка за повишаване на качеството, Иновативни стратегии за конкурентоспособен бизнес, МВБУ, 2015, 497-502.

34. **Ivanova D.** Planning of nursing care in surgical practice -a prerequisite for improving the quality, Innovative strategies for competitive business, International Business School, 2015, 497-502.

Планирането и изработването на план за сестрински грижи е професионална компетентност на медицинските сестри, която изисква формирането на умения по време на практическото обучение на студентите за анализ и синтез на информацията, относно съществуващите и потенциалните здравословни проблеми на пациентите. Тази цел стои в основата на практическите занятия по Сестрински грижи при болни с хирургични заболявания и е предпоставка за повишаване на качеството. Учебно-практическото занятие осигурява активна планомерна учебно-познавателна дейност на група обучавани от приблизително еднаква възраст, изходно равнище на подготовка и обща цел – усвояване на професионални знания, умения и навици, както и формирането на професионално значими личности качества, необходими за бъдещата им професионална дейност. Изработването на планове за грижи по време на учебно-практическите занятия спомага за разширяване, трансформиране и систематизиране на придобитите знания. По този начин се създават условия за формиране на професионални умения и навици, като се подпомага и формирането на професионално клинично мислене при студентите. Планът за сестрински грижи включва сестринските намеси, които медицинската сестра е необходимо да предприема за решаването на проблемите на конкретния пациент.

Сестринските намеси трябва да бъдат: основани на научни принципи, конкретни и ясни, за да може всяка медицинска сестра да изпълни едно или друго действие; реални в пределите на отделеното време и квалификацията на сестрата; насочени към решаването на конкретен проблем и постигането на поставената цел. Плановете за грижи са структурирани в две части: предоперативен период и следоперативен период.

Материал и методика. Анализирани на основните елементи, включени в изработените планове за сестрински грижи на студентите.

Заключения и дискусия. Плановете за сестрински грижи за пациенти с хирургични заболявания са насочени към непрекъснато наблюдение на общото състояние на пациента и предотвратяване на усложнения, което е гаранция за подобряване на качеството.

Planning and development plan for nursing is a professional competence of nurses, which requires the formation of skills during the practical training of students for analysis and synthesis of information on existing and potential health problems of patients. This objective underlies the workshops in nursing in patients with surgical diseases and is a prerequisite for quality improvement. Educational and practical session provides an active planned educational and cognitive activity of the trained group of approximately the same age, baseline level of training and a common purpose - mastering of professional knowledge and skills, and the formation of professionally important personalities qualities necessary for their future activity.

Nursing interventions must be: based on scientific principles, precise and clear, so that each nurse to perform one or other action; real within the time and skills of the nurse; aimed at solving a specific problem and achieving the desired objective.

The purpose of this study was to analyze developed by students in "nurse", plans nursing during the practical exercises of the course "Nursing care for patients with surgical diseases."

Material and methods. Analysis of the key elements included in the plans for nursing students.

Conclusions and discussion. Plans for nursing care for patients with surgical diseases are aimed at continuously monitoring the general condition of the patient and prevention of complications, which is a guarantee for quality improvement.

35. Чанева Г., Д. **Иванова**. Роля на концептуалните модели за сестрински грижи за повишаване качеството на грижите, Иновативни стратегии за конкурентоспособен бизнес, МВБУ, 2015, 493-496.

35. Tchaneva G., D. **Ivanova**. Role of conceptual models of nursing to improve quality of care, Innovative strategies for competitive business, International Business School, 2015, 493-496.

Промените в обучението на медицинските сестри през последните години са насочени към изучаване на теоретичните основи на сестринската професия, която се основава на концептуални модели за грижи, които имат теоретичен характер. Ролята на концептуалните модели за грижи е да формират у студентите от специалността „медицинска сестра“, професионални умения и отговорности за вземане на решения относно грижите за пациента.

Целта на настоящото проучване е да се установи мнението на студентите от специалността „медицинска сестра“, които се обучават в Медицински факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, относно ролята на концептуалните модели за грижи за повишаване качеството на грижите.

Материал и методи. Проведено е анонимно анкетно проучване на студентите от специалността „Медицинска сестра“ при Медицински факултет на СУ „Св.Кл. Охридски“. Анкетирането е извършено след приключване на учебните упражнения на студентите.

Резултати и обсъждане. В изучаването на теоретичните основи на сестринската професия, концептуалните модели за сестрински грижи имат основна роля за формиране на професионалното поведение и повишаване качеството на грижите.

Changes in the training of nurses in recent years aimed at studying the theoretical foundations of the nursing profession, which is based on the conceptual models of care that have a theoretical nature. The role of conceptual models of care is to make the students of "nurse" skills and responsibilities for making decisions regarding patient care.

The aim of this study was to determine the views of the students from the "nurse" who are trained in the Medical Faculty of Sofia University "Sv. Kliment Ohridski", on the role of conceptual models of care to improve quality of care.

Material and Methods. An anonymous survey of students in "Nurse" at the Medical Faculty of the University "Sv.Kl. Ohridski ". The survey was carried out after completion of the training exercises of the students.

Results and discussion. In the study of the theoretical foundations of nursing profession, conceptual models for nursing care have a key role in the formation of professional conduct and quality of care.

36. **Иванова Д.** Болката при пациенти с Остър миокарден инфаркт, Управление и образование, 2015, 11, № 5, 88-92.

36. **Ivanova D.** Pain in patients with acute myocardial infarction, Management and Education, 2015, 11, № 5, 88-92.

Сърдечно-съдовите заболявания имат определено медико-социално значение в съвременното ни общество. Миокардният инфаркт е главната причина за смърт и инвалидизация по целия свят.

Целта на настоящото проучване е да се установи наличието на закономерност между пола и възрастта на пациентите с Остър миокарден инфаркт.

Резултатите от проучването показват, че болката се появява най-често внезапно,

в покой, по-често през нощта. Болката изглежда като силно стягане и притискане, което я оприличава на смачкване на гърдите. Поради нейната интензивност и продължителност болните я характеризират като непоносима.

Cardiovascular diseases have a certain medical and social importance in our modern society. Myocardial infarction is the main cause of death and disability worldwide. The purpose of this study was to establish the time, location, and intensity and duration of pain in patients with acute myocardial infarction. The survey results suggest that pain occurs most often suddenly, at rest, more often at night. It is the type of angina pain but is even stronger - one of the most violent pains. Sick it looks like a strong tightening and squeezing, making them people of crushing chest and rarely thrust or combustion. Due to its intensity and duration sick characterize it as intolerable.

37. **Иванова Д., Г. Чанева.** Оценка на болката в следоперативния период при пациенти със сърдечни операции, Управление и образование, 2015, 11, № 5, 93-96.

37. **Ivanova D., G. Tchaneva.** Assessment of pain in the postoperative period in patients with cardiac surgery, Management and Education, 2015, 11, № 5, 93-96.

Сърдечно-съдовите заболявания представляват основен дял от заболяванията на възрастното население във всички страни в света и са основна причина за смъртността през последните десетилетия. Най-честите форми на сърдечно-съдовите заболявания са исхимична болест на сърцето, мозъчно-съдова болест и хипертония. Основна цел на следоперативния период е профилактика и лечение на болковия синдром, провеждане на инфузионна терапия и адекватно хранене, грижи за оперативната рана и лечение на всички настъпили усложнения, при необходимост – борба с инфекцията.

Целта на настоящото проучване е да се установи интензитета, локализацията и продължителността на болката в следоперативния период при пациенти със сърдечни операции, и да се анализира вида на болката в следоперативния период при пациенти със сърдечни операции.

Резултатите от проучването показват, че в зависимост от вида на сърдечната операция болката се локализира в областта на гръдния кош и оперативната рана. Интензитета, продължителността и повлияването на болката от приложеното медикаментозно лечение при пациентите е различно.

Cardiovascular diseases represent a major proportion of the diseases of the elderly population in all countries in the world and are a major cause of mortality in recent decades. The most common forms of heart disease are ischemic heart disease, cerebrovascular disease and hypertension.

The main objective of the postoperative period is prevention and treatment of pain, holding infusion therapy and adequate nutrition, care of the surgical wound and treatment of all complications occurred, if necessary - combat infection.

The purpose of this study was to determine the intensity, location and duration of pain in the postoperative period in patients with cardiac surgery. The survey results show that not dependent on the type of heart surgery, pain is localized in the chest area and the surgical wound. Intensity, duration and course of pain medication practices in different patients.

38. **Иванова Д.** Вътрешно-личностни характеристики на учениците в начална училищна възраст и агресивното им поведение, Медицински Меридиани, 2015, 2, 47-53.

38. **Ivanova D.** Intra-personal characteristics of students in primary school age and their aggressive behavior. Medical Meridians, 2015, 2, 47-53.

Агресивността е поведение, което е насочено към съзнателно причиняване на вреда или болка с различни средства. Агресията е свързана с отстояването на собствените права и нужди по враждебен начин. През последните години

чувствително се увеличават агресивните прояви сред децата още в начална училищна възраст. Агресията съпровожда всекидневието им в училищата. Формирането на нагласа за въздържане от агресия и умения за самоконтрол и овладяване на собствените емоции е най-верният път към преодоляване на агресивното поведение, като начин на живот. Това е свързано със самопромяната, самодисциплината и самоутвърждаването.

Целта на настоящото проучване е да се установят съвременните измерения на агресивното поведение при децата в начална училищна възраст, ключовите структурни компоненти на процеса на проявление на агресията и механизмите за оптимално контролиране и снижаване на агресивните прояви сред учениците от I до IV клас.

Материал и методи: Проучването е осъществено чрез въпросник на Х. Шмишек за диагностика на личностните акцентуации, детски вариант /от 6 до 12 години/ на 120 ученика от I до IV клас, 62 момичета и 58 момчета.

Резултати и обсъждане. Учениците са склонни да бъдат недоброжелателни и злобни, когато не се чувстват добре. Понякога в изблик на ярост могат да се нахвърлят импулсивно, защото са силно възбудени и недостатъчно въздържани по една или друга причина. Някои от тях в процеса на израстването си са научили, че агресията може да се отплати, че може да се уреди спор в полза на агресора, като се заплашат другите, поради което прибегват до агресия в обмислено усилие за постигане на своето.

Aggression is a behavior that is aimed at deliberately causing harm or pain by various means. Aggression is about defending one's rights and needs in a hostile way. In recent years, there has been a significant increase in aggressive behavior among children in primary school age. Aggression accompanies their daily lives in schools. Forming an attitude to refrain from aggression and skills for self-control and control of one's own emotions is the surest way to overcome aggressive behavior as a way of life. This is about self-change, self-discipline and self-affirmation.

The aim of the present study is to establish the modern dimensions of aggressive behavior in children of primary school age, the key structural components of the process of aggression and the mechanisms for optimal control and reduction of aggressive behavior among students from I to IV grade.

Material and methods: The study was conducted through a questionnaire of H. Shmishek for diagnosis of personal accentuations, children's version / from 6 to 12 years / of 120 students from I to IV grade, 62 girls and 58 boys.

Results and discussion. Students tend to be unfriendly and vicious when they are not feeling well. Sometimes in a fit of rage they can attack impulsively because they are highly aroused and insufficiently restrained for one reason or another. Some of them have learned in the process of growing up that aggression can pay off, that a dispute can be settled in favor of the aggressor by threatening others, which is why they resort to aggression in a deliberate effort to achieve their goal.

39. **Иванова Д.** Социално-медицинска характеристика на пациентите с Остър миокарден инфаркт, Медицински Меридиани, 2015, 2, 13-19.

39. **Ivanova D.** Socio-medical characteristics of patients with Acute myocardial infarction, Medical Meridians, 2015, 2, 13-19.

Сърдечно-съдовите заболявания имат определено медико-социално значение в съвременното ни общество, което налага провеждането на по-задълбочени проучвания и изследвания насочени към социалните фактори и възможностите за тяхното преодоляване. Редица изследвания през последните години доказват, че настъпилите съществени промени от социален и икономически характер в обществото

ни се отразяват на личното здраве на всеки един човек и водят до развитие на различни хронични заболявания. Миокардният инфаркт има голямо социално значение поради високата инвалидност и смъртност, които причинява.

Целта на настоящото проучване е да се направи социално-медицинска характеристика на пациентите с поставена диагноза Остър миокарден инфаркт на базата на МКБ диагноза, насочени пациенти за хоспитализация, разпределение на пациентите по региони и престоя им в интензивен сектор.

Материал и методи: За изследването е използван документален метод – медицинска документация, сестринска документация и всички документи, които съдържат информация за болните с Остър миокарден инфаркт.

Резултати и обсъждане. Всички пациенти – 80 на брой, постъпили за лечение в интензивен сектор на Клиника по Кардиология в УБ „Лозенец” за периода на проучването са приети по Клинична пътека – Остър коронарен синдром с персистираща елевация на ST сегмент. Прогнозата на миокардния инфаркт е сериозна. Въпреки подобрената лекарствена помощ и интензивното ранно лечение смъртността през последните години у нас и в света показва тенденция към нарастване. Това се дължи на по-голямата честота на настъпилите тежки усложнения и по-голямото съчетано действие на рискови фактори.

Cardiovascular diseases have a certain medical and social significance in our modern society, which requires more in-depth research and studies aimed at social factors and opportunities for overcoming them. A number of studies in recent years have shown that significant changes in social and economic nature in our society affect the personal health of each person and lead to the development of various chronic diseases. Myocardial infarction is of great social importance due to the high disability and mortality it causes.

The aim of the present study was to make a socio-medical characterization of patients diagnosed with Acute Myocardial Infarction based on ICD diagnosis, targeting patients for hospitalization, distribution of patients by regions and their stay in the intensive care unit.

Material and methods: A documentary method was used for the study - medical documentation, nursing documentation and all documents that contain information about patients with acute myocardial infarction.

Results and discussion. All patients - 80 in number, admitted for treatment in the intensive care unit of the Clinic of Cardiology in Lozenets University Hospital for the period of the study were admitted to the Clinical Pathway - Acute Coronary Syndrome with persistent elevation of the ST segment. The prognosis of myocardial infarction is serious. Despite the improved medical care and intensive early treatment, mortality in recent years in Bulgaria and in the world shows a tendency to increase. This is due to the higher frequency of severe complications and the greater combined effect of risk factors.